

gloria p̄ximæ uictoriæ pugnâtes stimulatet: tandē Romani p̄tinaciter moriendo uicerūt: nec cædi p̄iter uel cædere destiterūt: nisi postquā uictis Sānitibus & capto duce eorū iugū reposuerūt. Idē deinde Papyri⁹ Satricū expulso inde Sānitico præsidio expugnauit. & cepit. Hic aute³ Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissim⁹ habebat: ut cu³ Alexander magn⁹ disponere diceret ab oriente descendēs obtinere uiribus Aphricā: atq³ inde in Italiā transfuchi. Romani inter cæteros duces tūc in re publica sua optimos: hūc præcipuū fore: qui Alexandri ipetū sustinere posset: meditantur.

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexander anno ab urbe condita. cccxxvi. patri Philip⁹ po successit in regnū: qui primā experientiam animi & uirtutis suæ cōpressis celeriter Græcorū motibus dedit: quibus auctor ut ab ip̄erio Macedonū deficerent: Demosthenes orator auro Persarū corruptus extiterat. Itaque Atheniensib⁹ bellū deprecantibus remisit: quos insup̄ etiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit. reliquos sub corona uendidit. cæteras uero urbes Achaia & Thessalia uectigales fecit. Illyricos quoque & Thracas translatō mox ab hīc bello domuit. Inde profectus ad Persicum bellum omnes cognatos ac p̄ximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tantū modo peditū. xxxii. milia eqtū. iiii. M. d. naues. c. lxxx. referūtur. hac tã p̄ua manu uniuersum terrarū urbē utq³ mirabilius sit quod uicerit: an quod aggredi ausus fuerit: incertū ē. Primo eius cū Dario rege cōgressu. dc. M. Persarū in acie fuerūt. quæ nō minus arte Alexandri sup̄pata: quā uirtute Macedonū terga uerterūt. magna igitur cædes Persarū fuit. In exercitu autē Alexandri. cxx. equites & nouē tātū pedites defuere. Deinde Gordien⁹ Phrygiæ ciuitatem. quæ nūc Sardis uocitatur: obsessam expugnatāq³ cepit. ac direptiōi dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timens angustias: qbus inerat locorū: Tauy⁹ montem mira celeritate transcēdit: & d. stadiis sub una die cursu trāsmisiss Tharsū uenit. ibiq³ cū sudans in Cydnū p̄frigidū amnem descendisset: obriguit. cōtractu neruorū p̄ximus morti fuit. Interea Darius cum. ccc. M. peditū & c. M. equitum in aciem procedit. mouebat hæc multitudo hostiu³ etiā Alexander maxime respectu paucitatis suæ: quanuis iam pridē. dc. M. hostiū eadē paucitate sup̄patis non solū non timere pugna³: sed etiā uictoriam sp̄are didicisset. Itaque: cum intra iactuz³ teli uterque constitisset exercit⁹: & intentos in signū belli populos discurrentes p̄cipes uariis

Gordien

incitamentis acuerent: ingentibus utriusque animis pugna committit. In qua ambo reges Alexander & Darius uulnerant. ac tandem certamine anceps fuit: quoad usque fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. Ibi tunc perditum octoginta. M. equum. decem. M. caesa: capta autem quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere centum triginta pedites. eques. cl. In castris Persarum multum auri ceterarumque operum reperitum est. Inter captiuos castrorum mater & uxor eademque soror & filiae duae Darii fuere. Quarum redemptio Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset: tertio cum ceteris Persarum uiribus sociorumque auxiliis contractis bellum instaurat. Sed dum haec Darius agit: Alexander Parmenionem ad iuandam Persicam classem cum copiis mittens ipse in Syriam proficiscitur. Ibi ex multis sibi regibus cum infulis ultro occurrentibus alios ablegit. alios mutauit. alios perdidit. Tyrum urbem antiquissimam & florentissimam fiducia Carthaginiensium sibi cognatorum obsistentem oppressit & cepit. Exin Ciliciam: Rhodum atque Aegyptum pertinaci furoris peruenit. Inde ad templum Iouis Ammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito ignominiam sibi patris incerti & infamiam ad alteram matris aboleret. Nam accersitum ad se phaniam ipsius antistitem ex occulto monuit: quod sibi tanquam consulenti responderi uelit: sicut historici eorum dicunt. Ita certum Alexander fuit nobisque perdidit: diis ipsis mutis & surdis: uel in potestate esse antistitis quod uelit fingere. uel in uoluntate consulentis: quod malit audire. Reuertens ab Ammone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa. cccciiii. M. perditum: & c. M. equum Alexandro ab Aegypto reuertenti apud Tharsum bello se opponit. Nec pugnae mora. omnes caeca rabie in ferrum ruunt: Macedones totiens a se uictis hostibus animosi: Persae: nisi uicant: mori praeroptantes. Raro in ullo praelio tantum sanguis fusus est. Sed Darius cum uinci suos uideret: mori in bello paratus persuasum suorum fugere compulsum est. Hoc praelio Asiae uires & regna ceciderunt. totusque orientis in potestatem Macedonici cessit imperii. atque ita attrita est in hoc Persarum omnis fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patienterque Persae post imperium tot annorum iugum seruitutis acceperunt.

Alexander Darium uicit.

Alexander namque triginta quattuor continuis diebus castrorum praedam percensuit. ac Persepolim caput Persici regni urbem famosissimam confertissimamque opibus totius orbis inuasit: Darium uero cum a propinquis suis uinctum compedibus aureis teneri comperisset:

psequi statuit. Itaque iusso ut se sequeretur exercitum: ipse cum .M. militibus
perfectus inuenit in itinere solum relictum: multis confossum uulneribus: &
extrema uitae per uulnera efflante. Hunc mortuum iam misericordia refer-
ri: & in sepulchris maiorum sepeliri precepit: cui non dicam matrem uel uxo-
rem: sed etiam puulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta ma-
lorum multitudine difficillima dictis fides. tribus preliis totidemque annis
quingentes decies centena. M. peditum equitumque consumpta sunt. Et haec quae
dem ex eo regno illisque populis: unde iam ante annos non multo plures de-
cies nouies centena. M. perfligata referuntur: quae extra has clades per eos
de tres annos & Asiae ciuitates plurimae oppressae sunt: & Syria tota uas-
tata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegyptus ad-
dicta sit: Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit:
plurimaque subiectae Tauro puincia. atque ipse mons Taurus diu de-
tractatum iugum domitus & uictus acceperit. Et ne forte quis opinetur
uel orientem solum Alexandri uiribus subactum: uel Italiam tantummodo Ro-
mana iniquitate fatigata: tunc etiam bellum Agidis Spartanorum regis in Grae-
cia. Alexandri regis Epiri in Lucania. Zopyrionis praefecti in Scythia
gererat: quorum Agis Lacedaemonius excitata & rebellante secum uniuersa
Graecia cum Antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utro-
rumque strages & ipse percubuit. Alexander autem in Italia affectus occiden-
tis imperium: emulans Alexandri magni: post numerosa & grauiora bella
ibidem gesta: a Brutis Lucanisque superatus est. corpusque eius ad sepulturam
uenditum. Zopyrion uero praefectus Poti adunato. xxx. M. exercitu. Scy-
this bellum inferre ausus est. & usque ad internitionem caesus funditus cum omnibus
copiis suis abrasus est. Igitur Alexander magnus post Darii mortem Hyrcanos
& Mardos subegit. ubi etiam illum adhuc bello intentum Thalestris:
sive Minothea excita suscipienda ab eo sobolis gratia cum. ccc. mulieribus per
cax Amazon inuenit. Post haec Parthorum pugnam aggressus: quos diu ob-
nitentes deleuit prope modum ante quam uiceret. Inde Dracas Euergetes Pa-
rymas: Patapamemos: Hydaspios: caeterosque populos qui in radice Cauca-
si morabantur: subegit: urbe ibi Alexandria super amnem Tanaim constituta.
Sed nec minor eius in suos crudelitas: quam in hostem rabies fuit. Docent hoc
Amyntas consobrinus occisus: nouerca fratresque eius necati: Parmonio &
Philotas trucidati: Attalus: Eurylochus: Pausanias: multique Macedoniae
principes extincti: Clitus quoque annis grauis: amicitia ueteris nefarie interfectus
Qui cum in conuiuio fiducia regiae amicitiae aduersus regem opera sua Phi-
lippo praeposentem memoriam praestaretur: ab offenso frustra rege ue-
nabulo transfosus coram conuiuio moriens cruciatus. Sed Alexander humani

sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiam sociorū recentem tamen
sp̄ sitiebat cruorem. Itaque p̄tinaci īpetu in bella p̄currēs Chorasmos
& Dacos: indomitam gentem in deditiōem accepit. Callisthenem phi
losophum: sibi que apud Aristotelem condiscipulum cu; plurimis ali
is principibus: quod eum deposito salutanidi more: ut deū non adora
ret: occidit. Post hęc Indiam petit: ut oceano ultimoque oriēte finiret
imperium. Nysam urbē adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis
reginæ expugnauit: quæ cum se dedidisset: concubitu regnū redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

Eragrata p̄domitaque Alexandri India: cū ad saxū mire aspi
tatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi po
puli confugerant: p̄uenisset: cognoscit Herculē ab expugnati
one eiusdē saxi terræ motu prohibitum. æmulatione p̄motus: ut Her
culis acta suparet: cū sūmo labore ac piculo saxo potitus oēs loci eius
gentes in deditiōem accepit. Cū Poro fortissimo Indorū rege cruētis
simū bellum gessit: in quo Alexander cū ipso Poro singulariter cōgres
sus: occisoque deiectus equo: concursu satellitū præsentiā mortis eua
sit. Porus multis uulneribus confossus retentus & captus ē: quo ob te
stimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā
& Bucephalā: quam de nomine equi sui ita uocari præcepit. Inde Are
stas Stathenos Passidas & Gangaridas cæsis eorū exercitib⁹ Macedones
expugnauere. Cūque ad confines uentū cēt: ibi contra ducēta milia eq
tum hostiū p̄ugnā conseruerūt. Et cū ætate detriti: aīo ægri: uirib⁹ las
si difficile uicissent: castra ob memoriam plus solita magnifica cōdide
rūt. Exin Alexander ad amnem Agasinum pergit. Per hunc in oceanū
deuehit: ibi Gessonas Sybosq; quos Hercules condidit: oppressit. Hic
Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eum armatis. lxxx. milib⁹ pe
ditū excipiūt. Cōmissoque prælio diu anceps & cruenta pugna: tandē
tristem pene oēm uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuis hostiū co
piis Alexander exercitū ad urbem duxit. Et cū murum ascendisset pri
mus: uacuam ciuitatem ratus solus introrsus desiluit: quē cū undiq;
infesti hostes circūdedissent: incredibile dictū ē: ut eum nō multitudo
hostiū: non uis magna telorū: non tant⁹ laceffentiū clamor terruerit. so
lus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi se obrui a circumfusa multitu
dine persensit: muri obice posteriora tutatus: contrarios facili⁹ eo usq;
sustinuit: donec ad periculū eius clamorēque hostiū: per fractis muris

exercitus oīs irrūperet. In eo prælio sagitta sub māmā traiect⁹: fixo ge-
nu eatenus pugnavit: donec eū a quo uulneratus cēt: occideret. Inde cō-
scensis nauibus cū oceani litora pagraret: ad urbē quandā cui Ambira
rex præerat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā ptē exercitus
sagittis hostiū ueneno illitis amisit. ac post herba p somniū sibi ostēsa
& in potū sauciis data: cū reliqs subueniret: urbē expugnauit: & cepit.

Omnes puincia in Babylonia ad Alexandræ
territæ legatos: pacem petentes miserūt.

Q. Ost quasi circumacta meta de oceano Indū flumen ingressus
Babylona celeriter rediit: ubi eū exterritæ totius orbis puin-
ciaꝝ legati oppetiebant: hoc est Carthaginēsiū & totiꝝ Aphri-
cæ ciuitatū: sed & Hispanoꝝ: Galloꝝ: Siciliaꝝ: Sardiniaꝝqꝫ. plurimæ præ-
terea partis Italiaꝝ tantus rumor in sūmo oriente cōstituti ducis popu-
los: ultimique occidentis iuaferat: ut inde pegrinam toto mūdo cerne-
res legationē: quo uix crederes puenisse rumorē. Alexāder uero apud
Babyloniā cū adhuc sanguinem sitiens male castigata auiditate mīstri
insidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominū. & cor sp inhu-
manū. Ego ipse qui hæc p asserenda oīum tempoz alternata calamita-
te pcenseo: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte: uel formidie mortis
accepta totus mūdus intremuit. nūquid non lachrymaui oculis? nūqd
non corde cōdolui? nunquid non reuoluens hæc ppter cōem uiuendi
statum maioꝝ miseras meas feci? cū tamen si quādo de me ipso refero
ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut domi-
nantibus eblanditus sim: ut infideles præcauerim: ut insidiantes subter-
fugerim: postremo: ut psequentes in mari saxis: spiculisque appetētes:
manibus etiā pene iam apprehendentes repētina nebula circūfusus eua-
ferim: cūctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim. & tacitus de
non dolentibus doleā: reputans duriciem eoꝝ: qui quod nō sustinere
non credunt. Hispanus Maurin⁹ ad supplicandū Alexandro Babylona
adiit. cruentūqꝫ dominū ultro: ne hostē excipet: per Assyriā Indiāque
quæsiuit: terraz metas lustrās: & utriqꝫ infeliciter not⁹ oceano. & tamē
tā uiolentæ necessitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uctu-
state. Et nos ppetuæ recordatōi hæsuꝝ putamus: quod plurima orbis
parte secura unū angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gotorū &
Sueuoꝝ pacem: ut non dicā uersa uice Indus uel Assyrius: sed etiā uel
ipse qui hostem patit. Hispanus orauerit. At uero si illa Alexādrī tpa

laudanda potius ppter uirtutem: qua totus orbis obtentus ē: quam de
testanda ppter ruinā: qua totus orbis effusus est: iudicantur: iuenient
& modo plurimi: q̄ hęc laudanda censeant: quod multa uicerūt. & mi
serias aliorū felicitatem suam reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes
Romani sunt. Respondebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexandro
uidebas. talesque & Romani aliis uisi sunt: dū bellis q̄tos ignotosque
petiuerūt. Sed illi acquirere regna. isti euertere student. Separata sunt
hostis excidia. & iudicia uictoris. Siq̄dem & illi pri⁹ eos bellis afflixerūt:
quos postea legib⁹ suis ordinarūt: & hi nūc hostiliter turbant: quā qd̄
nō permiserit de⁹: si edomita obtinerent: ritu suo cōponere molirentur
dicendi posterī reges magni: q̄ nūc nouissimi hostes adiudicant. Quoli
bet hęc gesta talia noīe censeant: hoc ē siue dicāt miserā: siue uirtutes
utraq; priorib⁹ cōparata hoc tpe minora sūt. atque p nobis ita utraq;
faciunt in cōparatione Alexandri atq; Persarū: Si uirtus nunc uocanda
est: minor est hostium. si miseria minor est Romanorū.

Papyrius consul contēptis auguriis magnam cōsecut⁹ est uictoriā.

Nno ab urbe cōdita. ccc. l. Fabio Maximo q̄nquies Decio Mu
ræna quater consulibus quatuor fortissimi florentissimique
populi Italiæ in unū agmen fœdusque coierūt. Namq; Hetru
sci & Umbri Sannites & Galli uno agmine conspirantes Romanos dele
re conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorū animi. & labefacta fidu
cia est. nec ausi sunt tantū spare de uiribus. dolo diuidere hostes poti⁹
rati pluribus se bellis iplicauere q̄ grauib⁹. Itaque cū q̄busdā suis ad
populandos hostiles agros in Umbriam Hetruuriamq; pramissis Um
broꝝ Hetruscorūque exercitum redire ad tuitionem suorū coegissent
cū Sannitibus & Gallis bellū inire pperarunt. in quo bello cū Gallorū
ipetu premerent Romani: Decius consul occisus est. Fabius tamē post
magnā Decianæ partis stragē: tandē uicit. Eo prælio. xl. M. Sannitum:
siue Galloꝝ cæsa sunt. Romanorū uero septē. M. ex Decii tantūmō pte
qui occisus est: referunt. Fuisse autē absque Hetruscis & Umbris: quos
astu Romani bello aduocauerunt: Galloꝝ & Sannitū. xl. M. peditūꝝ &
x. M. equitū. At uero septem. M. Liuius refert & carpentarios. M. in ar
mis contra aciem stetisse Romanam. Sed ut sæpe dictū est: sp Romano
rum aut domesticam quietem extraneis bellis interpellatam: aut exter
nos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum: ut omnimode in
gentes animi undecūque premerent. Hanc cruentā tristēmq; uictoriā

pestilentia ciuitatis onerauit: & triūphales pōpas obuiæ mortuorū exe
q̄a polluerūt. Nec erat cui de triūpho gaudia suaderent: cum tota ciui
tas aut ægris suspiraret: aut mortuis. Sequit̄ annus quo Romani istau
rato a Sannitib⁹ bello uicti sūt. atque in castra fugerūt. Postea uero Sā
nites nouū habitū animūque sumētes hoc ē de argētatis armis ac uesti
bus paratoque aīo: nisi uincāt: mori bello sese offerūt. Aduersus quos
Papyrius consul cū exercitu missus cū a pullariis augurib⁹ uana cōie
ctantibus cōgredi phiberet: irridens eos tā feliciter confecit bellū: quaz
constanter arripuit. Nā in hoc prælio. xii. M. hostiū cæsa. tria. M. capta
referūtur. sed hanc quoque istius uere laudandā historiā: quam uani
haruspices ipedire nō potuerūt: oborti subito corrupere morbi. Nā tā
tā ac tam intolerabilis pestilētia tunc corripuit ciuitatem: ut ppter eaz
quacūque rōne sedandā: libros sibyllinos cōsulendos putarint: horren
dūque illū Epidauriū colubæ cum ipso Aesculapii lapide aduexerit:
quasi uero pestilētia aut ante sedata nō sit: aut post orta nō fuerit. Præ
terea altero ab hinc anno Fabius Gurges cōsul male aduersus sannites
pugnauit. Nanqz cōmisso exercitu uictus in urbē refugit. Itaqz cuz se
nat⁹ de summouendo eo deliberaret: p̄ ei⁹ Fabius Maxim⁹ ignominia
filii deprecatus legatus se filio iturū ultro obtulit: si illi depellēdæ igno
minia & gerendi itez belli facultas daret. Qua ipetrata prælioqz cōser
to: cum subito pugnantem filium consulem insistente Pōtio sannitum
duce & ifestis hostium telis cōclusum uideret: in medium se agmen p̄
senex equo uect⁹ ingessit. Quo facto p̄moti Romani tota ibi incubuerūt
acie: donec ipsum ducem Pontium delecto hostili exercitu: uictum op
pressumqz ceperūt. Cæsa sunt ī eo prælio sannitum. xx. M. capta autem
iiii. M. cum rege suo. Tandemqz sanniticum bellum quod p. x. lviii. an
nos multa Romanorū clade trahebatur: capti ducis destitutōe finit⁹ est.
Anno subsequente cū sabinis Curio cōsule belluz gestuz est: ubi quot
milia hoīum īterfecta: quot capta sint: ipse cōsul ostendit: q̄ cum ī sena
tu magnitudinem acq̄siti agri sabini & multitudinez capti populi refer
re uellet: numez explicare non potuit. Anno ab urbe condita. cccc. lx. iiii
Dolobella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii sannites quoque cuz
Hetruscis & senonib⁹ Gallis facta societate: cum rediuiuum cōtra Ro
manos bellum molirent: Romani ad exorandos Gallos misere legatos:
quos cum Galli īterfecissent: Cæcilius prætor ob ulciscendam legatorū
necem & cōprimendum multorū hostium cum exercitu missus ab He
truscis Gallisque oppressus interiit. septem præterea tribuni militum ī
ea pugna occisi. multi nobiles trucidati. xiii. M. etiam militū romanorū

illo bello pstrata sunt. Ita autem quotienscunque Galli exarsert: totis opibus suis Roma detrita ē: ut sub præsenti nūc cōcursatiōe Gotoruz magis debeat meminisse Galloꝝ.

Mortuo Alexandro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsūperunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tempora qbus Romani ista perpeffi sūt & quæ inter se bella gesserunt Macedonnm duces reuoluā: qui mortuo Alexandro sortiri diuersas puicias mutuis se bellis cōsūperunt quoz ego tumultuosū tēp⁹ ita mihi expectare uideor: quasi aliqua immensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil ī magni cāpi spatio præter inumeros focos cerni. Ita p totū Macedoniae regnū hoc est p uniuersaz Asiaz & plurimā Europæ partē Lybiæq; uel maxiaz: horrendi subito belloꝝ globi colluxerūt. q cum ea præcipue loca: in qbus exarsere populati sunt: reliqua oīa terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerūt. Sed nequaq̄ tantoz reguz ac regnoz bella excidiaque explicabo: nisi prius ipsa cum regib⁹ regna pdidero. Igit Alexander p. xii. annos tementē sub se orbem ferro presit. Principes uero eius. xiiii. annis dilaniauert: & ueluti optimam prædam a magno leone pstratam auidi discerpere catul. seque ipsos in rixam inuicem irritatos prædæ æmulatione fregerūt. Itaque prima Ptolemaeo Aegypti & Aphricæ Arabiaque pars sorte puenit. Confinē huic puincia Syriam Lamedō. Mitylenæ⁹ Ciliciam. Philotas & Philo Illyrios accipiūt. Mediæ maiori Acropat⁹. minori socer Perdicæ præponit Susania gens Scyno. Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat Lyciā & Pamphiliā Learchus. Cariā Cassander. Lydiā Menander sortiūtur. Leonat⁹ minore Phrygiam accepit. Thracia & regiones Pōtici maris Lyfimacho. Cappadocia cu; Paphlagonia Eumedi data. Summa castroz Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatorib⁹ regis satellitibusq; Cassander fili⁹ Antipatri præfici. In Bractiana ulteriore & Indiae regiōib⁹ præfecti priore: q sub Alexandro esse cœpant: pmanerūt. Sed inter duos amnes Hydaspe & Indū constitutos Taxillas habuit. in colonias in Indis conditas Pithō Agenoris fili⁹ mittit. Parapamēnos fines Caucafi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statanor. Bractianos Amyntas fortit. Sagilianos Scythæ⁹. Nicanor Parthos. Philipp⁹ Hyrcanios. Phrataphranes Armenios. Neoptolemus Persas. Peutesies Babilōios: Artho⁹. Pelasgos. Archefilaus Mesopotamiā adepti sūt. Igit cā & origo belloruz epistola Alexandri regis fuit: qua iussit oēs exules patriæ libertatique restitui. Potentes. n. ciuitatum Gracia: timentes ne

exules recepta libertate ultionē meditent: a rege Macedonū defeceūt
Primi Athenienses contracto. xxx. M. exercitu & cc. nauib⁹ bellū cum
Antipatro: cui Gracia sorte obuenerat: gerūt. Per Demosthenē quoq;
oratorē Sicyona Argos & Corinthū ceterasq; sibi socias adiūgūt. An
tipatry obsidione cingūt. Ibi dux eorū Leosthenes telo ex muris iacto p
fossus occiditur. Athenienses Leonato: qui Antipatro auxiliū ferebat:
occurrūt. eiusq; copiis cōminutis ipsū interficiūt. Perdica uero bellū
Ariarato Cappadocū regi intulit: eūque uicit: in qua uictoria nil: prae
ter uulnera & picula conquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suae:
succensis domib⁹ suis: se suaque oīa cōcremauerant. Post hęc bellum
iter Antigonū & Perdicā oritur: grauiissime multis puinciis & insulis
ob auxilia uel negata: uel prestita dilaceratis. Diu deliberatū: utrum ī
Macedoniā bellū tranfferet: an in Asia gereret. nouissime ipse Perdi
ca Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ptes dis
currentib⁹ dūcibus in sua uiscera armar. Ptolemæus Aegypti uirib⁹ &
Cyrenensib⁹ copiis instruct⁹ occurrere bello Perdicæ parat. Inter hęc
Neoptolemus & Eumenes cruētissimo inter se prælio digladiati sunt
Victus Neoptolem⁹ ad Antipatry fugit: Quē ut Eumenē deinsperato
opprimat: purget: quod Eumenes futury rat⁹: insidiātes insidiis capit.
In eo bello Polypercon occidit. Neoptolem⁹ & Eumenes mutuis sunt
uulnerib⁹ cōfossi. sed Neoptolem⁹ interiit. Eumenes uictor euasit. Per
dica cū Ptolemæo acerbissime bello congressus: amissis copiis ipse quo
que interfectus ē. Eumenes Pithon & Illyri⁹ & Alceta frater Perdicæ a
Macedonib⁹ hostes pñcianf: bellūque aduersus eos ab Antigono de
cernit. Itaq; Eumenes & Antigon⁹ collatis aduersū se maximis copiis
confluxerūt: Eumenes uict⁹ in quoddā castellū munitissimū fugit. un
de auxilia Antipatri tūc potētissimi p legatos poposcit: quo nūcio ter
ritus Antigonus ab obsidione discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma
aut salus certa. Quare ultimo cōsilio Argyraspidas ab arma deargēta
ta sic dictos: hoc ē milites q sub Alexandro militauerant: in auxilium
rogat. Qui fastidiose ducē in disponendo bello adcentes: ab Antigono
uicti: castrisq; priuati & uxore & liberos: simulq; oīa quæ sub Alexā
dro acqsiuerant: pdiderūt: q postea turpiter per legatos reddi sibi quæ
perdiderāt: uictorē rogant. Antigonus aut se redditury pollicet: si sibi
uinctū Eumenē pertraherent: Ita illi spe recuperatōis illecti dedecoris
sima pditione ducem suum: cuius signa paulo āte secuti fuerāt: capti
ui ipsi captū catenatūque duxerūt. & mox cum foedissima ignominia ī
exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Mace

donū uxor multa sub noīe uiri nefaria egit per Cassandꝛ: quē flagiti
ose cognitū ad summū fastigiū per oēs honoꝝ gradus ꝑuexerat: q̄ ex
libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit. Tunc Olympias m̄
Alexandri regis hortante polyperconte cū ab Epiro in Macedoniā ꝑse
quente Eacida rege Molossoꝝ ueniret: & ab Eurydice finibus ꝑhibe
ref: adnitentibus Macedonibꝫ Arideum regem & Eurydicē iussit occi
di: q̄q̄ & ipsa Olympias cōtinuo meritas crudelitatis ꝑenas luit. Nā cū
muliebri audacia multas principū cædes ageret audito aduētū Cassan
dri diffusa Macedonibus cū Rhoxane nuru sua & nepote Hercule ī ur
bē Piēthiū concedit: ubique cōtinuo per Cassandꝛ capta interfecta est
Filius Alexandri magni cū matre in arcē Amphipolytanā custodiēdꝫ
ē missus. ꝑerdica Alceta & polypercōte cæterisqꝫ ducibus: quos cōme
morare longū ē: diuersæ ꝑtis occisis: finita bella inter successores uide
bant: cum Antigonus ardēs cupiditate dominādi liberare bello Hercu
lē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis ptolemæꝫ & Cassander
iūta cū Lysimaco & Seleuco societate bellū terra mariqꝫ enixe īstruūt
Antigonus in eo bello cū filio Demetrio uincit. Cassander ptolemæo
in uictoria ꝑticeps factus: cū Appolloniā rediret: icidit in Abderitas: q̄
ꝑpter itolerandæ multitudis ranas & mures relicto patrio solo & atiqꝫ
habitaculis emigrātes nouas sedes ꝑætenta interi pace requirebāt. Sed
Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnoscens: ne adacti necessi
tate Macedemoniā bello quaterēt atque īuaderent: receptos ī societate
in ultimis Macedoniæ finibꝫ collocat. Inde cū iam Hercules Alexādi
filius. xiiii. esset annoꝝ: timens ne cū Macedones: quasi legitimū regem
ꝑæoptarēt: occidendū tacite cū matre curauit. Ptolemæus iteꝫ cū De
metrio nauali ꝑælio confligit: & cū pene oēm classē atqꝫ exercitū ꝑ
didisset: uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonū re
gem se cū Demetrio filio appellari iubet: quod exemplū oēs secuti: re
giū nomen sibi dignitatēqꝫ sūꝑserūt. Igitꝫ Ptolemæus & Cassander cæ
teriꝫ factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatī uiderent: ꝑ epi
stolas se inuicē cōfirmantes coeūdi in unū tēꝑus locumque cōdicūt. &
bellū aduersus Antigonūꝫ cōibus uiribꝫ īstruūt. Cassander finitimo
rum bellis īꝑlicitꝫ Lysimachum clarissimum inter oēs ducem cum in
genti manu ꝑ se sociis in auxilium misit. Seleucus quoqꝫ ex Asia ma
iore descendēs nouꝫ Antigono hostis accessit. Hic siquidē Seleucꝫ plu
rima ꝑ orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. ꝑincipio Ba
bylonē bello expugnauit & cepit. Bractianos nouis motibꝫ assurgētes
ꝑdomuit. Trāsitum deinde in Indiā fecit: quæ post mortem Alexādi:

ueluti detracto excussoq; a ceruicib⁹ iugo præfectos ei⁹ occiderat. Sandro cotto quodã ad uindicandã libertatẽ duce:q; postea crudeliter in ciues agẽs: quos de extrema dnãtione defenderat: ipse seruitio premebat. Cũ hoc ergo Sãdro cotto Seleuc⁹ q̄uis multa & grauiã bella gessiss;: nouissime firmatis regni cõditiõib⁹: & pacta pace discessit. Adunatis itaq; copiis Ptolemæi sociorũq; ei⁹ pugna cõmittit: cui⁹ q̄to potentior apparat⁹: tanto grauior ruina fuit. Nam i ea tũc totius pene Macedonici regni uires concideĩt. In ipso bello Antigon⁹ occisus ẽ. sed finis belli hui⁹ initiũ alteri⁹ fuit. Nam cũ uictoribus de præda nõ cõuenisset: iteꝝ i duas factiões deducũt. Seleuc⁹ Demetrio. Ptolemæus Lyfimacho iungit. Cassandro defũcto filius Philippus succedit. Sic quasi ex itegro noua Macedonia bella nascũt. Antipater Thessalonicẽ matrẽ suam Cassandri uxore. q̄uis miserabiliter p̄ uita peccantem: manu sua transuerberauit. Alexander frater ei⁹ dũ bellũ aduersũ fratrẽ ob ultionẽ m̄ris instruit: a Demetrio cui⁹ auxiliũ petierat: citcũuentus occidit. Lyfimachus cũ Doricetis regis Thracũ infestissimo bello urgeret: aduersus Demetriũ pugnare nõ potuit. Demetrius argumento Græcie & totius Macedoniae elatus i Asiam transire disposuit. Ptolemæus autẽ & Seleucus & Lyfimachus expti priore certamine: q̄tã uires essent cõcordiã: iteꝝ societate facta: adunatisq; exercitibus bellũ in Europa; transferẽt aduersus Demetriũ. His se comitẽ & bellis sociũ Pyrrhus rex Epiri iũgit: sp̄ans Demetriũ Macedonia posse depelli. Nec spe frustratus fuit: q̄ppe exercitu eius corrupto: ipseq; in fugam acto regnũ Macedoniae Pyrrhus i uasit. Deinde Lyfimachus generũ suũ Antipax̄ insidiantẽ sibi interfecit: filiũq; suũ Agathocleũ ultra hũanũ morem posus occidit: q̄bus q̄dem diebus Lyfimasia ciuitas formidolosis terrã motibus euerfa: oppressoq; populo suo crudele sepulchꝝ fuit. Lyfimachũ autẽ assiduis se parricidiis cruentantem omnes socii deseruerũt. & ad seleucũ se deferẽtes p̄nũ iam æmulatõe regni: ut bellũ Lyfimachõ inferret hortati sunt. Res foedissimi spectaculi erat: duos reges quorũ Lyfimachus annos natus. lxxxiiii. seleucus autẽ. lxxvii. de eripiendis regnis alterutꝝ cõcutreĩ inacie stare. arma gerere. Ultimũ hoc qdẽ bellũ Alexandri cõmilitonũ fuit. sed quod ad exemplũ miserĩe humanã fuerit reseruatu. Quippe cum orbẽ terrã extinctis iam. xxxiii. ducibus Alexandri soli possiderent: angustissimos senectutis ac uitã suã terminos nõ aspiciens angustos eẽ impio suo totius mundi terminos arbitrabant. In eo bello Lyfimachus uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugna. xv. liberis postremus occisus ẽ. sic Lyfimachus solutio pugnae Macedoniae fuit. sed

nec Seleuc⁹ q^{de}z tanta uictoria ipune ē lætat⁹. Nā neq^z ipse post .lxxvii annos quietē naturalis mortis inuenit. sed extortā sibi ifeliciter uitā: uelut immatura morte finiuit. Quippe insistente Ptolemæo cui⁹ sororem Lyfimachus in matrimonio habuerat insidiis ciruētus occisus est. Hæc sūt iter parentes & filios fratres & socios cōsanguinitatis societatisque commercia. Tāti apud illos diuina atque humana religio pende batur. Erubescāt sane de recordatiōe præteritor⁹: qui nūc iteruentu soli⁹ fidei christianæ: ac medio tātū iuratiōis sacramēto uiuere se cū hostib⁹: nec pati hostilia sciunt qb⁹ indubitantissime p batur: qd⁹ nō: sicut illi antea cæsa iungebāt fœdera porca: sed quia nūc inter Barbaros ac Romanos creatorē eis dominū suū cōtestantes tantū fide adhibita ī sacramētum seruant euāgelia: quantū tūc nec inter parentes ac filios potuit seruare natura: Nūc autem finis Macedonici belli. finis etiā libri fiat: præsertim cū iam abhinc Pyrrhi bella incipiant: & mox Punica consequant⁹.

PAULI OROSII IN Q VARTVM
LIBRVM PRAEFATIO.

Ixisse Aeneam Virgili⁹ refert: cū post pericula sua suorū que naufragia residuos ægre socios solatet. Forsitā & hæc olim meminisse iuuabit. Hæc sentētia semel apte ficta semper uim suam triplicē diuersissimis effectib⁹ refert: cum & præterita tanto gratiora habētur in uerbis quanto grauiora referūtur in gestis. & futura dū desiderabilia fastidio præsentīū fiunt: semp meliora credūf. Iphis autē præsentih⁹ ob hoc ī nulla parte miseriarū iusta cōparatio adhiberi pōt quia multo maiore molestia afficiūt: quantū lacū que sint ista: quæ sūt: quam illa quæ siue transacta siue uētura & si magna dicūtur iterim omnino nō sūt. Veluti si quis nocturnis pulicibus titillatus atque ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardētissimis febrib⁹ diu sustiunit uigilias recorderet. pculdubio impatiētī⁹ feret istoz īquietudinē quā illaz recordationē Sed quāuis apud omniū sensus p captu temporū ita uideri queat: nūquid tamē aliquis existet q uel ī ipsa anxietate pnūtiat grauiores pulices esse quam febres aut acerbius accpiat se uigilare sanū q dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint delicatis istis & querulis nostris ut cū que cōcedo ut hæc qbus nunc qa sic expedit interdū admouemur sentiēdo grauiora putēt. Nō tamē cōniueo: ut etiam afferāt cōparādo grauiora quē admodū: si quis molissimis estratis cubiculoque p cōmodo matutinus egrediens nocturno gelu lacunariū dorsa obriguisse herbasque incanuisse pspiceret: & inopinato uisu admonit⁹ diceret: frigus ē hodie: hic mihi nequaquā rephēdendus ui

dereſ quia nel cōmuni uſu uel pprio ſenſu locutus eſſet. At: ſi trepid⁹
ī cubiculū recurrēs ſtratiſq; ſeſe adoperiēs uel magis abdēs clamaret
tantū omnino frigus eſſe quantū nec in Apēnino aliq̄do fuerit cū Ma
nibal elephantos equos plurimāque exercit⁹ ſui patrē: niuib⁹ clauſus
atque oppreſſus amiſit: hūc ego puerilib⁹ licentiis nauſcantē: nō modo
dicentem iſta nō ferrē: ſed etiā ab ipſis ſtratis ocii ſui teſtibus in populū
publicūque p̄traherē eique foras p̄ducto infantēs ī eo atque ex eo ge
lu ludentes iocundātes ſudanteſq; mōſtrarē: ut uerbosa nugacitas deli
catis uitiata nutrimētis nō in tempore uiolentiā ſed in ſe eſſe ſegniciem
doceretur. & ī cōparatione reꝝ diiudicanda nō maiores parua toleraſſe
ſed ſe nec parua tolerare ſufficienter probarent. Quod euidentius ipſis
in memoriā reuolutis prāteritorꝝ cladib⁹ approbabo: Pyrrhi bello in
primis ſicut ordo eſt prodito cuius cauſa & origo hęc fuit.

De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis.

Nno ab urbe condita. cccc lxxiiii. Tarentini Romanam claſſem
forte prātereūtē e ſpectaculo theatri proſpectam hoſtiliter in
uaſerūt quinq; tantū nauibus uix p̄ fugam elapſis: cætera re
tracta in portū claſſis & proſtigata eſt. præfecti nauiū trucidati oēs bel
lo utiles cæſi: reliqui precio uenditi ſūt. Continuo miſſi Tarentū a Ro
manis legati ut de illatis quererent īiuriis pulſati ab eiſdē auctas inſup
īurias retulerūt. Hiſ cauſis bellū īgens exortū eſt Romanos q̄ quanti
que hoſtes circūſtreperent p̄metientes: ultima adegit neceſſitas p̄leta
rios quoque in arma cogere hoc eſt eos qui ī urbe ſufficiendæ ſemp p̄
lis cauſa uacabāt militiæ aſcriberē. quippe cū fruſtra de prole cura ſit ni
ſi rebus præſentibus cōſulaſ. Itaque irruit in uniuerſos Tarentinorꝝ fi
nes cum Leuino cōſule Romanus exercitus. igniferroque uāſtat omīa
plurima expugnat oppida īiuriam īſolēter acceptam crudeliter uindi
cat. Cōtinuo Tarentinos plurimis finitimorꝝ præſidiis fultos maxime
Pyrrhus auxit q̄ etiam ī ſe ob magnitudinē uirium cōſiliorūque ſum
mam belli nomenq; traduxit. Nam Tarentū utpote ex Lacedæmoniis
cōditā; cognatamq; Græcie ciuitate; uīdicatur⁹ totas uires Epiri The
ſſaliæ & Macedoniæ elephantēs etiam uſque ī id temp⁹ inuiſos Romais
numero. xx. in Italiā primus īuexit terra mari uiris equis armis belluis
ad poſtremum uiribus ſuis dolisq; terribilis ſed delphici illius nauī
ſſimi ſpiritus & mendaciſſimi nebulonis: quem uatem magnum ipſi
ferunt reſponſo circumuentuſque ambiguo exitum fecit qualem non
putabat illum conſuluſſe. Itaque apud Heracleam Campaniæ urbem

fluuiūque Lirim prima iter Pyrrhū regē & Leuinū consulem pugna
cōmissa est. Consūptus ē grauiissimo certamine dies: utrinq; oībus mo
ri intētis: fugere nesciis. Introductos aut̄ inter concurrētia agmina ele
phantos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romāi
nouo pugnandi genere circūuenti & territi: eqs maxime pauitantibus
diffugerūt. Sed postq̄ Minuti⁹ quartæ legionis primus hastat⁹ p̄tētā
in se manū belluæ gladio defecuit: & conturbatā dolore uulneris auer
ti bello: atq; in suos sæuire cōpulit: eiusq; imoderato discursu p̄turba
ri: ac p̄misceri cōperūt: finis pugnæ etiā beneficio noctis īpositus ē. Vi
ctos fuisse Romanos turpis fuga p̄didit: quorū tunc cecidisse peditum
referūtur. xi. M. dcccc. lxxx. capti aut̄. ccc. & x. Eqtes uero cæsi. cc. xlvj.
capti. dccc. ii. signaque amissa. xxii. Nā quant⁹ e diuerso numer⁹ sociorū
Pyrrhi fuerit extinctus: memoriæ nō est traditū maxīe: q̄a scriptorū ue
terū mos ē ex ea p̄te quæ uicerit: occisorū nō cōmemorare numerū: ne ui
ctoriæ gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadunt:
ut admirationē terrorēque uirtutis augeat paucitas p̄ditorū: sicut ī pri
ma belli Persici congressiōe apud Alexandrū Magnū fuit: cui iter. cccc.
fere milia hostiū interfecta: nouē tantūmodo in exercitu ei⁹ pedites de
fuisse referūtur. Sed Pyrrhus atrocitatem cladis: quam hoc bello exce
perat: diis suis hōibusque testatus ē: affigens titulu; in templo Taren
tini Iouis: in quo hæc scripsit. Qui antehac fuere iūcti uiri pater opti
me Olympi: hos ego in pugna uici. uictusque sū ab eis dē. Et cū a soci
is increparet: cur se uictū dicere: qui uicisset: respondisse fert. Ne ego si
ite; eodē modo uicero: sine ullo milite Epirū reuertar. Interea Roma
nus exercit⁹ postq̄ uictus clā fugit ē castris: miserabilē belli clade; gra
uioribus mōstris auctā accumulata;que persensit. Nā pabulatores for
te p̄gressos: uelut hostilis quædam oborta tēpestas cū horribili frago
re cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe. xxxiiii. eorū quidā;
turbo p̄strauit. xxii. semineces relictī. iumēta exaiata & capta q̄pluria:
ut merito contigisse non in signū uastatōis futuræ: sed uastatio ipsa re
ferat. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna ī Apuliæ fini
bus fuit: ubi clades belli ad utrosq;: sed maxime ad Pyrrhum. uictoria
ad Romanos concessit. Nā cū diu obnixē cunctis in mutuam cadē ruē
tibus anceps illi p̄deret euent⁹: Pyrrh⁹ transfixo brachio saucius prior
cessit e p̄ælio. Sed & Fabriti⁹ legat⁹ tunc uulnerat⁹ ē. Elephantī prima
pugna uulnerari: atq; ī fugā cogi posse deprehēsi. deīde subiectis inter
posteriora ac mollia ignib⁹ exagitati: ardētes īsup machiās furore trepi
do circūferētes exitio suis fuer̄. Cæsa sūt ī ea pugna. iiii. M. rōanorū. de

exercitu uero Pyrrhi. xx. M. prostrata sunt. Regis signa ablata. xxxiii
Romanorum undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

Pyrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad
Siciliam accersitus imperium Syracusas concessit. sed & Romanorum
miseria nullis cessat induciis. Consumitur morborum malis iter
capedo bellorum. & cum foris cessat a praelio: agit introrsum ira de caelo. Nam
Fabio Gurgite itere Gaio Genutio Clepsina consulibus pestilentia gra-
uis urbem ac fines eius inuasit: quae omnes tum praecipue mulieres pecudesque
corripuens: necatis in utero foetibus futura plebs uacuauit. & imaturis par-
tibus cum periculo matrum extorti abortus praecipiebant. adeo ut defectura
successio: & defuturae astantium genus adempto uitalis partus legitimo ordine
credere. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excepit
tertiumque id bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Aurusinis campis
gestum est. Itaque primo concursu: cum Pyrrho milites Romanorum im-
pressione trepidarent: circumspectantesque fugam belli cedere moliretur
Pyrrhus elephantos ex subsidiis iussit induci. Romani assueti iam pugna-
re cum belluis: cum malleolos stuppa inuolutos: ac pice oblitos: uncis in
superis & aculeis tenaces praeparauissent: eosque flammatos in terga belluarum
turreaque uibrarent: non difficile furentes ardentisque belluas in eorum ex-
cidia: quorum subsidia fuerant: retorsit. Octoginta namque milia peditum
in illo praelio habuisse regem dicunt. equitum uero sex. M. Ex his caesa
referunt. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quinto decimo anno: quo ue-
nerat: ab Italia uictus aufugerat: quae post multa grauissimaque bella quae
gessit in Graecia apud Argos Achaiae florentissimam urbem Spartani
regni auiditate seductus: saxo ictus interiit. Tunc quoque apud Roma-
nos Sextilia uirgo uestalis conuicta: damnataque incesti ad portas Col-
linam uiua defossa est.

Consperta morte Pyrrhi Tarentini noua arma sollicitant.

Nono ab urbe condita. cccc. lxxvi. Tarentini Pyrrhi morte con-
sperta noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginensium
auxilia poscunt per legatos atque accipiunt. Conserto praelio uicere
Romani: ubi iam tunc Carthaginenses: quibus nondum hostes adiudicati: uinci ta-
men a Romanis se posse senserunt. Sequenti anno magnae uiscerum suorum parte
seueritas romana concidit. Nam aduentate dudum Pyrrho octaua legio dif-
fidens romanae spei nouum scelus auxit. Rhegynos omnes: quibus subsidio pra-

erat: interfecit. predam sibi omnes atque ipsum oppidum uendicauit. Hoc facinus in tam sceleratos defectores puuendum Genutio consuli uisum est: quod obsessa Rhegynorum urbe captisque omnibus ipse quidem in reliquos profugas: & latrones exercuit digna supplicia. Romanos uero milites integre legionis Romam misit: quod populi iussu medio foro uirgis caesi: securisque percussi sunt. Visum sibi est tunc Roma uincere: cum legionem suam integram occidit: quae sine dubio uicta fuisset: si eam hostili praelio perdidisset.

Obscena & dira prodigia uisa sunt Romae.

Nono ab urbe condita. cccc. lxx. vii. obscena & dira prodigia uel uisa Romae: uel nunciata sunt. Aedes salutis ictu fulminis dissoluta. pars muri sub eodem loco de caelo ut dicunt tacta est. Lupi tres ante lucem ingressi urbem semel cadauer intulerunt: sparsumque membra. tum in foro ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt. Apud Phormias multis ictibus fulminum moenia undique ambusta & dissoluta sunt. Apud agrum Caloenum repente flamma scisso hiatu terrae eructata tribus diebus & tribus noctibus terribiliter exaestuans quinque agri iugera exhausto penitus succo ubertatis in cinerem extorruit ita: ut non fruges solum sed & arbores cum imis stirpibus absupsisse referat. Sequenti abhinc anno Sesonius consul aduersus Picetes duxit exercitum. Et cum directe intra iactum teli utraque acies constitisset: repente ita cum horrendo fragore terra tremuit ut stupor miraculi utriusque pauefactum agmen hebesceret. Diu attoniti utrinque populi haesitauerunt. Praejudicata incesti conscientia tandem percursu concito ire certamur. Triste adeo id bellum fuit: ut merito dicatur tantum sanguinem humanum susceptura etiam cum gemitu horridissimo tunc terra tremuisse. Romani quoque pauci admodum eo praelio euasere uicerunt.

Inter multa prodigia sanguis e terra. lac uisum est emanare de caelo.

Nono ab urbe condita. cccc. lxxx. inter prodigia sanguis e terra lac uisum manare de caelo. Nam & plurimis locis scaturiens e fontibus cruor fluxit. & de nubibus guttatum in speciebus pluuiae lacte demisso diris: ut ipsis uisum est: terram imbribus irrigauerunt. Eo tempore Carthaginenses dato aduersum Romanos auxilio Tarantinis: cum a senatu per legatos arguerent: turpissimam rupti foederis labem praesumpta accumulauerunt per iurium. Tunc etiam Vulcinius Helrucoy floridissimi luxuria pene pierena cum licentia in consuetudinem progata seruos suos passim liberos facerent

cōiugiis alligarent: coniugiis honestant: libertini in ptem potestatis
recepti plenitudinē p scelus usurpare mollii sūt: & liberati seruitutis
iugo ambitu dominatōis arserūt. & quos dominos subditi æquanimi
ter dilexerunt: eos iam liberi: quos dominos fuisse meminerāt: execrati
sunt. Itaque cōspirantes in facin^o libertini: quorū tāta manus fuit: ut si
ne controuersia au su potirent: correptam urbē suo tantū generi uēdi
cant. patrimonia cōiugiaque dominorū sibi p scelus usurpant: extorres
dominos pcul abigūt: qui miseri exules egentesq; Romā deferūt: ubi
ostentata miseria: querelaque defleta p Romanorū seueritatē & uindi
cati sunt & restituti. Anno ab urbe condita. cccc. lxxx. primo pestilentia
ingens apud Romā conflagrauit: cui^o atrocitatē significare cōtentus
sū: quia uerbis implere non possū. Si enī spaciū tps: quo mansit inquiri^o
ultra bienniū uastando porrecta ē. si depopulatio: quā egerit: census i
dictus ē: q non q̄tū hoīum depisset. sed q̄tū supfuisset inq̄reret. si uio
lentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sūt: q eam cœlesti ira iposita
responderūt. Sed ne quēq; quasi tētatio cauillatōis offendat: quod cuz
sibylla iratos deos dixerit. nos iram cœlestē dixisse uideamur: audiat &
intelligat: quod hæc. & si plerūq; p aereas ptates fiūt: tamē sine arbitrio
oīpotentis dei oīo nō fiūt. Eodē tpe Capparonia uirgo uestalis icesti
rea suspensio piit. corruptor eius consciiq; serui supplicio afflicti sūt
Ecce continuatī quæ & quanta numeram^o: accidisse annis singulis plu
rima: inter quos certe raro aut pene nullo nihil triste gestū ē. Et hoc cū
iidē scriptores pposito sibi magis laudandi negocio cauerēt numerosa
tates miseriæ: nec eosdē qbus hæc & de qbus scribebant offenderēt. au
ditoresq; suos exēplis præteritorū terrere poti^o: q̄ instruere uiderentur
Porro aut nos in ultimo temporū positi mala Romanorū scire nō possu
mus: nisi p eos. q laudauere Romanos. Ex quo itelligi dat: quanta illa
fuerint: quæ studio ppter horrorē impressa sunt. cū tanta inueniantur
quæ tenuiter inter laudes emanare potuerūt.

Bella Punica successerūt.

T. quoniaz ex hoc iam punica bella succedūt res ipsa exigat ut
de Carthagine quæ ante urbē Romam duos & lxx. annos ab
Elisa cōdita inuenit: deq; eius cladibus ac domesticis malis si
cut Pōpeius Trogus & Iustinus exprimūt: uel pauca referant. Cartha
ginenses uelut uernaculū atque intestinuū sp̄ inter se malum habuere
discordiam: qua infeliciter exagitante nulla unq; tempora uel foris p
spera uel domi quieta duxerūt. sed cū inter cætera mala etiam pestilētia

laborarent: homicidiis p̄ remediis usi sunt. Quippe hoīes: ut uictimas imolabant: atatemq; īpuberē: quæ & hostiū misericordiam puocaret: aris admouebant: De quo sacrorū imo sacrilegiorū genere quid potissimū discutiendū sit: nō iuenio. Si enī huiusmōi rit⁹ aliqui demōes præcipere ausi sūt: ut mortib⁹ hoīūz occisione hoīūz satisfieret: itelligēdū fuit se oparios atq; adiutores pestilentiae conduci ut ipsi: quos illa non corripuisset: occiderēt. Sanas enī atq; icorruptas offerri hostias mos ē. ita ut illi nō sedarent morbos. sed præuenirēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis p̄pter istiusmodi sacra. sicut Pōpeius Trog⁹ & Iustin⁹ fatēficut & apud nos cōstat p̄pter præsumptionē īpietatēq; ipsorū irato deo cū in sicilia diu infeliciter dimicassent: translato in Sardinia bello iterū infelici⁹ uicti sunt: p̄pter quod ducē suū Mezeū & paucos: qui supferant. milites exulare iusserūt. Exules ueniā p̄ legatos petentes repulsi patriam bello & obsidione cinxerūt. Ibi tūc Mazeus dux exulū Charatonē filiū suū sacerdotē Herculis: quod sibi uelut insultās purpuratus occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dign⁹: cū purpuris infulisque suspēdit. Post paucos aut̄ dies urbē ipsam cepit: qui cū interfectis plurimis senatorū cruenta domiaretur: occisus ē. Hæc t̄p̄ b⁹ Cyri Persarū regis gesta sūt: Post hæc uero Hamilcho rex Carthaginensiuꝝ cū in Sicilia bellū gereret: repente horribili peste exercituꝝ amisit. Nec mora morbis: populo cateruati cadente. cito quisq; corrept⁹ mox mortuus iā nec sepeliebatur: cui⁹ mali nūti⁹ cū attonitā tā repertino luctu Carthaginē repleuisset: nō sec⁹: ac si capta eēt: turbata ciuitas fuit. Oīa ululatib⁹ p̄sonabant. clausæ ubiq; ianuæ. cūcta priuata publicaꝝ offīcia dānata. uniuersi ad portū currūt. egredientesq; de nauibus paucos q; cladi supferant de suis p̄contabant. Postq̄ de clade suorū dicentib⁹ illis uel gementib⁹ miseri intelligūt: tunc toto litore plagentium uoces tūc infeliciū mat̄rū ululatus & flebiles querelæ audiebāf. Inter hæc exiens procedit & ipse de nauī sua imperator sordida & seruili tūica discitctus: Ad cuius conspectū plangentia iūgunf agmīa. Ipse quoq; man⁹ ad cœlū tendens nūc suā. nūc publicam infelicitatē accusat & deflet. ad postremū uociferans per urbē: tandē ingressus domū cunctos q; lachrimantes p̄sequebant: ultimo dimisit alloqo. ac deīde obseratis ianuis exclusissetiā filiis gladio dolorē uitamq; finiuit. Hæc Darii tēporibus gesta sunt. Post hæc Hanno uir quidam Carthaginēsis: priuatis opib⁹ rei publicæ uires superans: inuadendæ dominationis hausit cupiditatem. Cui rei consiliū utile rat⁹ ē: ut simulatis unica filia nuptiis oēs senatores quorū dignitatē obstiturā īceptis suis arbitraf: inter pocula ueneno

necaret: Quæ res per ministros pdita sine uliõe uitata ē: ne ī uirō potē
ti plus negotii res faceret cognita q̄ cogitata. Hoc cōsilio elusus Hāno
alio machinamento facinus aggredi parat. Seruitia cōcitāt: qb̄ repente
incautam urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædibus diē pditum se
præuentumque intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib̄ seruoꝝ
armatus occupat. Ibi dū Aphros regēque Mauroꝝ concitat: captus ē.
ac primo uirgis cæsus. deinde cōfossis oculis & manibus cruribusq; fra
ctis: cū a singulis mēbris pœna exigeretur: in cōspectu populi necat̄ est.
Corpus uerberib̄ laceratū crucifixū est. filii cognatique oēs supplicio
traditi: neq; eū eiusdē familiæ unq̄ aut imitati: aut ulcisci meditaretur.
Hæc tpibus Philippi gesta sunt. Post hæc Carthaginenses cū Tyrum
urbem auctore originis suæ ab Alexandro Magno captam euersamq;
didicissent: timentes transitū eius in Aphricam futurū: Hamilcharem
quendam cognomento Rhodanū: uirū facundia solertiaq; præcipuū
ad p̄scrutandos Alexandri actus direxerunt: q̄ per Parmenionē quasi
transfuga exceptus dehinc in militiam regis admissis oīa ciuibus suis p̄
tabellas scriptas: & post cæra superlitas enūciabat. Hūc mortuo Alexā
dro Carthaginem reuersum: quasi urbem regi uenditasset: non ingra
to tantū aīo. ueꝝ etiā crudeli iuidia necauerūt. Deinde cū assidua: nec
unq̄ satis p̄spera aduersus Siculos bella gererent: & syracusas urbes si
ciliæ tūc florentissimā obsidione cinxissent: p̄ Agatoclem siciliæ regem
miro circūuenti ingenio usque ad extrema desperationis adducti sunt.
Nāque Agathocles cū apud syracusas a Carthaginensibus obsideret:
ac se neque bello parē instructū copiā: neque obsidiōis patientē stipē
diorū sufficientia uideret: bene p̄uiso: ac melius dissimulato consilio in
Aphricā cū exercitu transit. Ibi suis qd̄ moliat: aperit. deinde: qd̄ factū
opus sit: docet. Ilico unanimiter naues primū: in quib̄ uenire icendūt
nequa spes refugiēdi foret. Deinde cū oīa in quæ direxisset: p̄sterneret:
uillas castellaque icenderet: Hannonē quendam cū. xxx. M: Pœnoꝝ
obuiū habuit: quē cum duob̄. M. suoꝝ interfecit. Ipse aut̄ duos in eo
bello tantū pdidit: Qua pugna & Aphroꝝ animis incredibiliter fractis
& suoꝝ in imensum auctis urbes castellaque expugnat. prædas ingen
tes agit. hostium multa milia trucidat. castra deinde ad quintū lapideꝝ
a Carthagine statuit: ut damna resꝝ opulētissimāꝝ uastationēq; agro
rū & incēdia uillāꝝ de muris ipsius urbis specularent. Adiciē p̄senti
tibus malis tristior fama. Nam & apud siciliam delet̄ cum imperatore
Aphroꝝ exercit̄ nūciat: quē reuera incautuꝝ ac pene ociosum Andro
Agathoclis frater oppresserat. Hoc p̄ totāꝝ Aphricāꝝ rumore disperso

non tributaria tantū urbes ab his: uerū etiā socii reges deficiebant inter
quos rex quoque Cyrenarū Apellas pact⁹ ē dū Agathocle coionē bel
li: dū regnū Aphricæ ardenter affectat. Sed postq̄ in unū exercit⁹ & ca
stra iunxerūt: p̄ Agathoclem blandimentis & insidiis circūuentus occi
sus est. Carthaginenses contractis undiq; copiis ī bellū exarsere. Qui
bus Agathocles habens secū Aphellæ copias cōgredit. eosque magno
utriusque exercitus sanguine & graui prælio supat. Hoc certamis dis
crimine tanta despatio pene illata est: ut nisi in exercitu Agathoclis or
ta seditio fuisset: transfugiturus ad eū Hamilchar dux Pœnorum euz ex
ercitu fuerit. Ob quā noxam in medio foro iussu Carthaginensiu pa
tibulo affixus crudele spectaculum suis præbuit. Deinde cū post mor
tem Agathoclis Carthaginenses Sicilia īstructa classe uastaret: a Pyr
rho rege Epiri ab Italia accersito: terrestri naualique certamie sæpe su
perati nouissime ad romana bella cōuersi sunt. Prodolor: legūt ne ista
de ueteribus: qui de recentib⁹ conquerunt: imo legunt & ea non æq̄ta
te sed æmulatione coniciūt. Maximo enī illo & ineffabili: que nec ipsi
discernūt: stimulo cōpugūtur: non p̄pter t̄pa mala: sed p̄pter t̄pa chri
stiana. & deriuatio est iuidi ulceris: ut quicqd agit sub execrabili: atro
cius esse uideatur: sicut etiā inter nos sæpe īimicorum oculis uideri solet
eos: quos exécrant: nihil non prauū: nihil non turpe: nihil nō obscœnū
nihil non uulnerosū dicto factoue agere. & hoc tamen simpliciter. In
tantū enim captū cor obliquat inuidia: ut rectum natura nō uideat: de
quorum numero sunt isti. Sed multo miseriores: quia inimici dei ac perin
de inimici ueritatis: de quibus flētes hæc dicimus: & quos misericorditer
si patiant arguimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uident. atq; iō
duplicia illis uident: quæ uident: & confusi caligine nequæ in id cadūt:
ut minus uidendo plus uideant: cū tamen id quod ē: ita ut est uideri nō
possint: qui grauiora arbitrant flagella patris: q̄ hostis incendia: q̄ acer
biorem uocant blandientē: admonentē: & redimentē deū: q̄ persequen
tem: dominantē: trucidantēque diabolū: q̄q̄: si de patre intelligerent: de
castigatione gauderent: & si præuidere fructus eruditionis: esset disci
plina tolerabilis: ac p̄pter sp̄e: quæ nūc gentibus data ē: ante uero nō fu
erat: leuiores ducerēt: etsi grauiora paterent: q̄q̄ contēptus miseriarum
possunt etiā a suis discere: apud quos sūma mala p̄ summis bonis exi
stimata sunt tantū: ut gloriā fame celebrē atque illustrē consequerēt:
p̄ quos colligi daf: quanta nobis: quibus æternitas beata p̄mittit: sint tole
randa p̄ uita: cū illi tanta potuerint tolerare p̄ fama.

Quod Romani Siculos & Pœnos uicerunt. & Regulus haud pro-
cula flumine Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quīto Fa-
bio consulibus Mamertinis: quorū Mesana nobilis Siciliae ciui-
tas erat: auxilia contra Hieronē Syracusanū regem & Pœnorū
copias Hieroni iūctas Appiū Claudiū consulē cū exercitu misere Ro-
mani: q̄ tam celeriter Syracusanos Pœnosque sup̄pauit: ut ipse quoque
rex rex magnitudine perterritus ante se uictū: quam congressum fuis-
se p̄diderit: qui ex infractis uiribus amissaque fiducia cū pacē supplex
rogaret. cc. argenti talentis iussu consulū multatus accepit. Consules
itaque Agrigentū Siciliae ciuitatē adeūtes: ibi præsidia Pœnorū opibus
ualloque cinxerūt. Cūque inclusus ea obsidione senior Hannibal ipe-
rator Pœnorū ad summā egestatē redactus esset: Hanno ipe-
rator nou⁹ Carthaginensiu cū equitibus. M. d. & xxx. peditū milibus. xxx. etiā ele-
phantis ex iprouiso intercessit. expugnationēque ciuitatis paulisp̄ di-
stulit. sed cōtinuo ciuitas capta ē. Pœni maximo bello uicti & p̄fligati
xi. elephantis in potestatē redacti. Agrigentini sub corona oēs uēditi sūt.
Hannibal senior facta cū paucis eruptiōe diffugit. Gneo Cornelio Asi-
na & Gaio Duilio consulibus: cū Hannibal senior orā Italiae maritimā
instructa. lxx. nauiu classe uastaret romani & ipsi classem fabricari atq̄
instrui præcipiūt: quod Duilius consul celeriter ipe-
leuit. Nā intra. lxx. dies: quā arbores cæsa erant: c. xxx. nauiu classis deducta ī ancoris stetit
Cornelius Asina consul alter cū sedecim nauib⁹ Liparam insulaz petit
ubi ab Hannibale: quasi ad colloquiū pacis euocato: Punica fraude ca-
ptus. atque in uinculis necatus ē. Quod ubi Duilius alter consul audi-
uit: cū. xxx. nauibus aduersus Hannibalē p̄fect⁹ ē. Cōmissio nauali præ-
lio Hannibal amissa nauis: qua uehebat scapha subductus aufugit. xxx
naues eius & una captæ. xiii. mersæ. iiii. M. hominū occisa. vii. M. capta
referunt. Postea Carthaginenses Gaio Aquilio Floro & Lucio Corne-
lio Scipione consulibus: Hannonē in locū Hannibalis subrogatū p̄ Sar-
dis Corsis defendendis nauali prælio præfecerūt: qui a Scipione cōsule
uictus: amisso exercitu ipse confertissimis hostib⁹ se immiscuit. ibique
interfectus ē. Eodez anno. iiii. M. seruorū &. iiii. M. naualiū sociorū in ur-
bis Romæ excidium cōiurarunt. & nisi maturata p̄ditio consilium præ-
uenisset: destituta præsidio ciuitas seruili manu petiisset. Anno ab hoc
pximo Calatinus consul Cameram Siciliae urbē petens temere in angu-
stias deduxit exercitum: quas Pœnorū copiae iam duduz præstruxerant

— 400 anni
a Roma

Cui cū oīo nulla uel obsistendi uel euadēdi facultas esset: Calphurnii Flāmæ uirtute & ope liberatus ē: q̄ lecta. ccc. uirorū manu in seffum ab hostibus tumulū occupauit. & in se pœnos oēs pugnando cōuertit: donec Romanus exercit⁹ obsessas angustias hoste nō urgente trāsiret. Cæsi sunt in eo prælio oēs. ccc. solus Calphurni⁹ q̄uis multis cōfossus uulnerib⁹ & cadaueribus obtectus euasit. Hannibal senior a Carthaginēsi bus itez classi præpositus infeliciter cū Romanis nauali prælio cōgressus. & uictus ē. ab exercitu suo seditione orta lapidibus cooptus iteriit Attili⁹ cōsul Liparā Melitamq; insulas Siciliae nobiles puagatus euer tit. Consules in Aphricā iussi transferre bellū cū. cccc. xxx. nauib⁹ Sicilia petierūt: qb⁹ Hamilchar Pœnorū iperator & Hāno classi præfectus occurrit. Cōserto nauali prælio Carthaginenses in fugā uersi. lxiiii. naues pdiderūt. Victores cōsules in Aphricā cōuersi sūt. primāque oīuz Clipeaz urbē in deditiōnē recepūt. Inde Carthaginē petētes. ccc. aut eo ampli⁹ castella populati sūt. infestaque Carthagini signa circūtulerūt Manli⁹ cōsul ab Aphrica cū uictrici classe decedēs. xxvii. M. captiuorū cū ingentib⁹ spoliis Romā reuexit. Regulus belluz Carthaginēse fortitus: iter cū exercitu faciens haud pcul a flumine Bragada castra cōstituit: ubi cū plurimos militū aquandi necessitate ad flumē descendētes serpēs miræ magnitudis deuoraret: Regulus ad expugnandā bestiā cū exercitu pfectus ē. sed nihil intergo ei⁹ pficiētib⁹ iaculis: atq; oī telorū ictu irrito: quæ p horrendā squamaz cratē: quasi p obliquā scutorū testudinē labebant. mirūque in modū: ne corpus læderēt: ab ipso corporō pellebant: cū insup magnā multitudinē morsu cōminui: ipetu proteri halitu etiā pestifero exanimari uideret. ballistas deferri ipe rauit p quas saxū murale spinæ ei⁹ incussū cōpagē toti⁹ corporis dissoluit. Talis siq; dē est natura serpētis: ut cū pedibus carere uideat: costis tamen & squamis quas a sūmo gutture usq; ad imā aluū parili mō dispositas habet: ita instruat ut squamis: quasi unguib⁹ costis: quasi crurib⁹ in itatur. Nō enī ut uermis: cui spinæ rigor nō ē: & in directū corpusculi sui ptes gradatī porrigēdo cōtractas: cōtrahendo porrectas motū explicat: s; alternis intenta conatib⁹ latera sinuosa circūfert: ut p exteriorē spinæ curuaturā rigentē costaz aciē tendat: costis aut natura ad summuz rectis squamaz unguilas figat: quod uicissim & celeriter agendo nō solū plana plabit: sed etiam cōuexa conscēdit: tot uestigiis instructa: quot costis Hui⁹ itaque rei causa ē: ut si in qualibet corporis pte ab aluo usq; ad caput ictu aliquo collidat: debilis reddita cursū habere nō possit: qa ubi cūque illi ictus inciderit: spinam soluit: p quam costaz pedes & motus

corporis agebant. unde etiam hic serpens qui tamdiu tot iaculis inuul-
nerabilis obstitit: ad unius saxi iectum debilis cessit. ac mox circumuictus telis
facile oppressus est. Corium autem eius Romam deuictum quod fuisse. ex-
pedum spatio ferunt: aliquamdiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduer-
sus tres imperatores idest Hasdrubales duos & accitum ex Sicilia Hamil-
chares atrocissimum bellum gessit: in quo caesa sunt Carthaginensium. xvii.
M. capta autem. v. M. elephantum. x & viii. abducti. oppida. lxxxii. in dedi-
tionem cessere Romanis. Carthaginenses fracti bellis: & cladibus exinaniti
pacem a Regulo poposcerunt. sed cum intolerabiles & duras conditiones
pacis audissent: tutius rati sese armatos mori: quam miseros uiuere: precio
non solum Hispanorum uel Galloꝝ auxilia quae iam dudum plurima habebant
sed etiam Graecorum comparanda duxerunt. Itaque Xanthippum Lacedaemo-
norum regem cum auxiliis accitum ducem bello praefecerunt. Xantippus inspectis
Poenorum copiis atque in campum deductis longe in melius mutato appa-
ratu: pugnam cum Romanis inseruit. Ingens ibi ruina uirium Romanarum fuit.
Nam. xxx. M. Romanorum militum in illa tunc congressione prostrata sunt. Re-
gulus ille dux uir nobilis cum. d. uiris captus est. & in catenas coniectus. x. de-
mum anno Punici belli nobilem triumphum Carthaginensibus praebuit.
Xantippus tam audacis facti conscius rerum instabiliu mutatioꝝ timens
ilico ex Africa migravit in Graeciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius
Nobilior consules audita captiuitate Reguli & clade exercitus Roma-
ni transire in Africam cum classe. cc. nauium iussi Clipeam petunt. Eo
Carthaginenses cum pari classe confestim uenerunt. nec differre potuit na-
uale certamen. ciiii. naues Carthaginensium demersae. xxx. cum pugnatori-
bus captae. praeterea. xxxv. M. militum caesa sunt. Romanorum autem nouem
nauibus deprehensis. M. c. periere milites. Consules autem Clipeam castra
posuerunt. Duo Hannones imperatores Poenorum eo rursus cum exerci-
tu magno conuenerunt. praelioque commisso. ix. M. militum perdidit.
Sed & tunc apud Romanos nunquam diuturna felicitas erat. & qualescunque
successus magnis continuo malorum molibus obruebant. Cum itaque Ro-
mana classis ad Italiam praedis honesta remearet: infando naufragio e-
uersa est. Nam ex. ccc. nauibus. ccxx. perierunt. lxxx. uix abiectis oneribus
liberatae sunt. Hamilchar dux Poenorum cum exercitu in Numidia & Mauri-
taniaque missus: postquam hostiliter crudeliterque in uniuersos egit: quod
regulum libenter suscepisse dicerent. M. argenti talentis. &. xx. M. bouum re-
liquos condemnauit. Principes autem omnium populorum patibulo suffi-
xit. Tertio anno sicut semper indomitus furor cito periculorum obliuiscitur
Seruilius Caepio & Sepronius Blesus consules. cclx. nauibus in Africa

transgressi uniuersam orā maritimam: quæ circa fyrtes iacet de popula
ti sunt. atq; in supiora pgressi: captis euerfisq; ciuitatib' plurimis igen
tem prædā ad classem deuexerūt. Inde cū ad Italiā redirēt: circa Palinu
ri p montoriū: quod a Lucanis montib' in altū excurrit: illisi scopulis
c. l. naues onerarias nobileque prædā crudeliter acq; sitā infeliciter perdi
derūt. Vicit aliquando apud Romanos improbissimā cupiditatē enor mi
tas miseriarū. Nā patres: q; bus nauticæ rei iaz ptesū erat: decreuere ne am
plius quā. lx. nauium classis ad subsidiū haberet Italiæ: quod qdē decre
tū cōtinuo adacti indomita cupiditate ruperūt. Præterea Cotta cōsul ī
Siciliā; transgressus plurimis præliis aduersus Pœnos & Siculos terra
mariq; pugnavit. & p totam Siciliā partī hostiū: p timetiā sociorū ihūa
nas strages reliq; t. Lucio Cæcilio metello Gaiō Furio Placido cōsulib'
Hasdrubal nou' Carthaginensiū ipator cū elephantis. c. xxxiii. & equi
tū: peditūque āplius. xx. M. Lilybæū uenit ex Africa. & cōtinuo cum
metello cōsule apud Panormū pugnā conseruit. sed metell' uī magnā
belluarū timēs prius eas magno usus cōsilio uel in fugā: uel in mortem
egit. & sic facile q; uis magnā uī hostiū supauit. xx. M. Carthaginēsiū ī
eo prælio cæsa sunt. elephantū quoque. xxvi. interfecti. ciiii. capti. & per
Italiā ducti maximū Italis gentib' spectaculū præbuerunt. Hasdrubal
cū paucis Lilybæū pfugit. atq; absens a Pœnis capite dānatus est.

Quod Carthaginenses deuicti pacē a Romanis petierūt nec ipetrauerūt

Ost hæc fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petendā a Ro
manis decreuerūt: ad quam rē Attiliū Regulū antea duce; ro
manū: quē iam p qnq; annos captiuū detinebant: inter cæteros
legatos præcipue mittendū putauerūt: quē nō impetrata pace ab Italia
reuerfū: resectis palpebris illigatū in machina uigilando necauerūt. Al
ter deinde Attili' Regulus & Manli' Vulscō abo bis' consules cū classe
cc. nauium & iiii. legionib' Lilybæū pfecti sunt: quod oppidū in pmōto
rio sitū Romani obsidere conati: supueniente Hannibale: q; Hamilcha
ris fuit filius uicti: maiore exercitus sui pte pdita: ipsi ægre euaserunt.
Post hos Claudius consul cū classe. c. xx. nauium ad Drepani portū con
tra hostē pfectus: ibiq; mox except' classe Pœnorū supatus ē. Et ipse q
dē cū. xxx. nauib' Lilybæū in castra confugit. reliquæ oēs: hoc ē. lxxxx
aut captæ aut demersæ fuerūt. octo. M. militū cæsa. xx. M. capta referūt.
Gaius quoq; iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio ami
sit. Anno etiā cōsequēti classis Punica ī Italiā transiit. eiusq; plurimas

partes longe lateque uastauit. Interea Lucretius cū classe. cc. nauium in Siciliam transuectus: dū apud Drepanū ciuitatē pugnam inter primores siciliæ ciceret: transfixo femore ægerrime cū iam obrueret cecidit. Porro aut Pœni cū. cccc. nauibus magnisque copiis ad Siciliam duce Hanno concurrunt. Nec tamen Lucretius segnior. imo consilia Pœnorum celeritate mira puenit. Postquā proximæ sibi utrorūque classes apud Aegades insulas per totam noctē intertextis prope modū ancoris cōstituerunt: orta luce prior Lucretius signū bello dedit. Crudescēte pugna uictus Hanno nauē auertit. & dux fugæ primus fuit. Aliquantā cū eo per exercitū sui Aphricam petūt. alii confugere Lilybæū. Sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. c. xxv. demersæ. xxx. duo milia hominum capta. cæsa. xiiii. M. fuere Romanorum aut. xii. naues demersæ sunt. Lucretius deinde ad Erycinā ciuitatē: quam Pœni tenebant: uenit. ibique duo. M. Carthaginensium cōserta pugna interfecit.

Carthaginenses Romā mittūt. & pacē petunt cōditionibusque ante propositis consequuntur.

Vnc Carthaginenses precipiti festinatōe ad Lucretiū cōsulē ac deinde Romā mittūt: Orant pacē: quam cōditionibus ante propositis ilico consequuntur. Cōditiones aut erant: ut Sicilia Sardiniaque decederēt: pro quo impensis bellicis puri argenti. iiii. M. talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos. xx. penderent. Huius pacis cōditio habita est post annū tertium & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum. Quis rogo duarū ciuitatum unum bellum per annos. xxiii. gestum fando explicet: quos reges Carthaginensium: quot cōsules Romanorum: quot agmina exercituum: quantum numerus nauium cōtraxerit: profligarit: oppresserit: & tum demum si illa ad plenum pensata uideant: de presentibus iudicet. Anno ab urbe cōdita. dvii. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphum Romanorum. Neque enim temere dixerim quando non uel modicam læticiam Romæ superueniens repente quæ grauissimus luctus oppresserit. Si quidem Quinto Lucretio Catulo Aulo Manlio cōsulibus diuersæ ignium aquarūque clades pene absumpsere urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus. & ultra opinionem uel diuturnitate uel magnitudine redundans oia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Diuersæ qualitates locorum ad unam cōuenērē perniciem: quoniam quæ segnior redundatio tenuit: madefacta dissoluit. & quæ cursu torrentis inuenit: impulsā deiecit. Aquarū grauissimam cladem grauior ignis secuta uastatio est: quæ ignis incertus unde suriret. plurimas ciuitatis partes peruagatus: cum hominum domorumque

bellum i. iunium

miserabilem stragem fecisset: tunc et in tantum opus uno incendio consumpsit: quantum plurimae & peregrinae victoriae conferre non possent. Dehinc cum omnia in circuitu fori populares: ad Vestae corripuit. Et nec sibi siquidem diis subvenientibus: ignem illum qui aeternus putabatur: temporarij ignis oppressit. Unde etiam Metellus dum aruros deos eripit: uix brachio semiuerso ablatum aufugit. Tito Sempronio Gracco & Gaio Valerio Fulcone consulibus cum Phaliscis bellare Romanis. eoque praelio. xv. M. Phaliscorum interfecta sunt.

Galli cisalpini noui hostes bellum Romanis intulerunt.

Odē anno Galli cisalpini noui extiterē hostes: aduersus quos uaria sorte bellatum est. Nam in primo conflictu Valerio consule iii. M. d. cecidere Romani. secundo. xiiii. M. Galloꝝ caesa. ii. M. capta sunt. sed ob priorē cladē triumphus consuli denegatus est. Tito Mālio Torquato Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit: auctoribus Poenis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus autē uiolatoribus pacis: quam ipsi poposcissent: inferri bellum decretum est. Contra Carthaginenses pacem suppliciter poposcerunt. & cum hi missis legatis nihil profecissent: post etiam. x. principibus bis aequae supplicatibus nec impetrarent: nouissime hannonis mimi hominis inter legatos oratione meruerunt. Hoc anno porta Iani gemini clausa est: quae nusquam eodem anno bellum erat: quod sub Numa solum Popilio rege puenerat. Hic demum nobis tacendum est. & quae tempora conferri nostra nullo modo possunt: silentio transmitti expedit: ne obrectatores dierum uitae suae ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitent. Ecce portae Iani clausae fuerunt. foris bellum Romanorum non fuit. omnem sobolem suam in gremio suo conuolentem Roma continens non superauit.

Post primum punicum bellum Roma uno anno post. cccc. annos quaeuit.

T hoc quando? post primum bellum Punicum. post quantum tempus? post annos. cccc. lx. quod diu? anno uno & quod altero subsequutum est? ut de caeteris taceam? bellum Gallicum. & Hannibal cum bello Punico secundo. heu mihi cognouisse haec & denudasse. Quinetiam me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis: lenimentum miseriae: an incentiuum malorum fuit? stillicidium istud olei in medium magnae flammae cadens extinxit fomitem tanti ignis? an aluit? Pax aquae frigidae ardentissimis haustum in febribus sanauit egrotum? an potius incendit? per annos prope. dcc. id est ab Hostilio Tullo usque ad Caesarem Augustum una tantum modo astate

Rebellatio
Sardiniae

Romana sanguinē uiscera nō sudarūt. & inter plurimas magnorū sæcu-
lorū ætates misera ciuitas. uere misera mater uix uno tempore a timore
luctuū ut nō dicā ab ipsis luctib⁹ cōquieuit. Hoc si q̄squā hominū tā
parē i uita sua quietis habuisset: nunquid uel uixisse diceret? Aut si q̄s-
quā p̄ totum annū dolorib⁹ & cruciatibus agat: medio autē anni ipsius
spatio unū tantū diem trāquillū & sine cōflictatiōibus transigat: nun-
quid ex eo die leuamētū malorū accipiet? ac nō totū annū miseris depu-
tabit. Sed illi iquit hunc annū pro glorioso signo infatigabilis uirtutis
collocauerūt. atque utinam p̄ obliuione calamitatis continuæ præteris-
sent. Nam: sicut i corpore hominis ita demū dinoscit lepra: si uariatim
iter sanas cutis partes color diuersus appareat: at si ita se ubique diffun-
dat: ut oīa unius coloris: q̄uis adulteri faciat: perit illa discretio: ita si la-
bor cōtinu⁹ æquali tolerantia sine respirandi appetitu p̄fluxisset: itētio
uoluntatis & electio cōsuetudis diceret. Cum autē i hoc pauxillū ocii
tantopere uel maiorū gaudia: uel minorū studia reclinantur: profecto di-
scernit: & quā iocunditatē habuerit hæc breuitas: & quā amaritudinē
illa p̄lixitas: hoc est. quies illa quam grata fuisset: si diuturna mansisset
& hæc incessabilis miseria quam etiā uitanda fuerit: si uitari quacūque
potuisset. Anno ab urbe cōdita. dcliiii. Hamilchar dux Carthaginiensi-
um ab Hispanis i bello: cum aliud bellum aduersus Romanos clam pa-
raret: occisus est.

Legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt: pro
quibus atrocissimum bellum gestum est.

Equētī anno legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt. Post
cū ipsis Illyriis atrocissimū bellū gestum ē in quo multis op-
pidis populisque deletis: reliqui se Fuluius Posthumioque cō-
sulib⁹ dediderūt. Tertio deinceps anno miserā ciuitatē sacrilegis sacri-
ficiis male potentes funesta uere pontifices. Namque decē uiri cōsuetu-
dinē prisce superstitionis aggressi Gallū uirum & Gallā fœminam cū
muliere simul Græca in foro boario uiuos defoderunt. Sed obligamen-
tum hoc magicū in contrariū continuo uersum ē. Namq̄ diras illas:
quas fecerant externorū mortes fœdissimis suorū cædib⁹ expiauerunt. Si
quidē Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulib⁹ magna
formidine consternatus senat⁹ defectione cisalpinæ Galliæ: cū etiam ex
ulteriore Gallia ingēs aduētare exercitus nuntiaret: maxime Gestatorū
quod nomen non gentis: sed mercenariorū Gallorum est. Itaque p̄ moti
consules totius Italiæ ad præsidium imperii contraxere uires. Quo facto

in utriusque cōsulis exercitu. dccc. M. armatorū fuisse referuntur: sicut Fabius historicus: qui eidez bello iterfuit: scribit: Ex quibus Romanorū & Campanorū fuerūt peditū. ccclxviii. M. equitūz uero. xxvi. M. dc. cetera multitudo socioz fuit. Commisso praelio apud Arretiu3 Attilius cōsul occisus est. Octingēta milia Romanorū: nec saltē tāta: quanta eos terrere debuit: cæsa sui parte fugerūt. Nā. iiii. M. eoz tūc iterfecta historici tradunt: quod ideo ignominiosus turpiusq3 est: tam paucis amissis tanta agmina diffugisse: quia se ī aliis uictoriis nō uiribus animoz praeualuisse: sed belloz prouētibus pdiderūt. Quis. n. rogo in exercitu Romanorū crederet: numerū istū fuisse saltē? nō dico fugisse. Post hæc secū dum cū Gallis praelium gestū ē: in quo plane. xl. M. trucidata sūt Gallorum. Sequēti āno Manli^o Torquatus & Fuluius Flacc^o cōsules primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnātū est ibi cū Insubrib^o Gallis: quoz iterfecta sunt. xxiii. M. quinque milia capta. Eo deinde anno: qui huic pximus fuit: dira miserā urbez terruere prodigia. Miserram utique: quæ huic fremitu hostiū: ide nequicia demonū terrebarur. Nāque ī Piceno flumē sanguis effluxit. & apud Tuscos cœluz ardere uisū ē & Arimini nocte multā lucē claraz effulsisse: ac tres lunas distātibz cœli regiōib^o exortas apparuisse. Tūc quoque magno terræ motu Achaia & Rhodus insulæ adeo cōcussæ sūt: ut labentibus uulgo tectis ingēs ille quoque colossus rueret. Eodē āno Flaminius cōsul contēptis auspiciis: quib^o pugnare prohibebat: aduersum Gallos cōfligit. & uicit. In quo bello octo milia Gallorū cæsa. decē & septē milia capta sūt. Post hoc Claudi^o cōsul Gessatorū trigēta milia deleuit: ubi etiā ipse Viridomay regē in primā aciē pgressus occidit: & iter multa Insubrium: quos ad deditiōē coegerat oppida: Mediolanū quoque urbē florentissimaz cepit: Deinde Istri noui hostes excitati sūt: quos Cornelius Mimitiusque cōsules multo quidē Romanorū sanguine subegerūt. Emergit hic paululū ātiqui^o ille Romanorū improbæ laudis etiam de parricidiis appetit^o. Nam Fabius censor Fabiū Buteonē filiū suum furti īsimulatū interfecit: dignū sc3 facinus: quod pater uel parricidio plectēdum duceret: quod ne leges quidem: nisi multa pecuniæ aut summuz exilii circa quēlibet hominum censuerunt.

Hānibal impator Pœnorū iimicitias fecit cū Romanis.

Nno ab urbe cōdita. dxxxiiii. Hannibal Pœnorū impator Sagūtū florētissimam Hispaniæ ciuitatē: amicā populi Romani: primū bello petita: deinde obsidione cinctaz: & fame excruciatam

oīaque fortitet cōtemplatione fidei:quam Romanis deuouerāt: digna indignaque tolerantē. viii. demū mēse deleuit. Legatos romanorū ad se missos iūriofissime etiā a cōspectu suo abstinuit. Exinde odio romani nominis: quod patri Hamilchari: cū esset. ix. ānos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio Lōgo consulib⁹ Pyreneos mōtes trāsgressus inter ferocissimas Galloꝝ gētes ferro uiam aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes peruenit: ubi dū mōtanos Gallos repelleret ab ascensu: obnitentes bello superat. atque inuias rupes igni ferroque rescindit. quatrīduū cōmoratus quinta demū die cum maximo labore ad plana Italiae peruēit. Fuisse tūc exercitū eius centuz miliū peditū. & .xxx. M. equitū definiūt. Scipio consul Hannibali primus occurrit. cōmissoque praelio apud Ticinū ipse grauiter uulneratus p̄ Scipionē filium admoduz prae-textatū q̄ post Africanus cognōiatus ē: ab ipsa morte liberat⁹ euasit. Causus est ibi pene oīs romanus exercitus. Pugnatuz ē deinde eodē consule ad flumen Trebiā. iterūque romani pari clade supati sunt. Sempronius consul cognito collegae casu a Sicilia cū exercitu redit: q̄ similiter apud eūdē fluuiū cōgressus amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamen praelio etiā Hannibal sauciat⁹ ē: q̄ postea cū in Hetruriam primo uere trāsiret: in sūmo Apēnino tēpestate correptus biduo continuo imobiliter cum exercitu niuib⁹ cōclusus & honustus obriguit: ubi magn⁹ hoīuz numer⁹ iumēta q̄ plurima. elephanti autē pene oēs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tūc Scipio frater consulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit. Magonē quoq; Pœnoꝝ ducē bello uicit. & cepit.

Multa p̄digia uisa sunt in cœlo.

Iris tūc etiā romani p̄digiis territi sūt. Nā & solis orbis minui uisus est. & apud Arpos parmæ in cœlo uisæ. sol quoque pugnassee cū luna. apud Capenas intra diē duas lunas ortas. i Sardinia sanguine duo scuta sudauisse. in Phaliscis cœlū scindi: uelut mano hiatu uisū. apud Antiū metentib⁹ cruentas spicas in corbē decidisse. Igit̄ Hannibal sciens Flaminiū consulē solū in castris eē: quo ceteri⁹ iparātū obtueret: primo uere p̄gressus arripuit p̄piorē: sed palustrē uiam & tū forte Sarn⁹ late redundans pendulos & dissolutos cāpos reliquerat de qb⁹ dictum ē. & quæ rigat æquora Sarn⁹: in quos cum exercitu Hannibal p̄gressus nebulis maxie: quæ de palude exhalabāt p̄spectū auferētib⁹: magnam p̄tem socioꝝ iumentorūq; p̄didit. Ipse autē uni elephanto

qui solus supfuerat: super sedens uix difficultatē itineris euasit. s3 ocu-
lū: quo dudū iam ægrotauerat uiclentia frigoris & uigiliæ ac laboris
amisit. Vbi uero pxim^o castris Flaminiū consulis fuit: uastatiōe circūia
centiū locorū Flaminiū in bellū excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū
lacū facta ē: ubi exercitus Roman^o infelicissime arte circūuentus Hāni-
balis fūditus trucidatus ē. Ipse quoq3 cōsul occisus. xxiii. M. romanorū
in eo prælio cæsa sex. M. capta referunt. De exercitu uero Hannibalis. ii
M. ceciderūt. Famosum hoc apud Thrasumenū lacū certamen fuit tā-
ta Romana maxie: cū ita intentus pugnantium ardor extiterit: ut grauif-
simū terræ motū: q tūc forte tam uehemens factus ē: ut urbes diruisset:
montes transtulisset: discidisset rupes: & flumina retrorsus coegisset refe-
rat: pugnantes oīo nō senserūt. Factam ad Thrasumenū ruinā sequitur
pugna Cannensis: q̄ uis Fabii Maximi dictatoris tēpus mediū fuerit: q̄
ipetum Hannibalis cūtando tardauit.

Apud Cannas pugnatū ē cū Hannibale & uicti sūt Romani.

Nno ab urbe cōdita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius
Terētius Varro cōsules cōtra Hānibalē missi impatiētia Var-
ronis cōsulis ifelicissime apud Cannas Apulix uicum oēs Ro-
manæ spei uires pene perierūt. Na3 in ea pugna. xliiii. M. Romanorum
iterfecta sūt: q̄ q̄ & de exercitu Hannibalis magna ps cæsa ē. nullotame3
Punico bello Romani adeo ad extrema iternitionis abducta sūt. Perit
enī in eo cōsul Aemili^o Paulus. consulares autem & prætorii uiri. xx. in-
terfecti sūt. Senatores uel capti uel occisi sūt. xxx. nobiles uiri. ccc. pede-
striū militū. xl. M. eq̄tum. iiii. M. d. Varro cōsul cum. l. equitib^o Venu-
sum fugit. Nec dubium est ultimū illuz diem Romani status futuruz
fuisse: si Hannibal mox post uictoriā ad peruadendam urbem cōtēdis3
Hannibal in testimonium uictoriæ suæ tres modios anulorū aureorū
Carthaginem misit: quos ex manibus iterfectorū equitum Romanorū
senatorumque detraxerat. Usque adeo aute3 ultima despectatio rei pu-
blicæ apud residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia
sedibusque quærendis consiliuz ineundū putarint: Quod auctore Cæ-
cilio Metello confirmatum fuisset: nisi Cornelius Scipio tribunus tūc
militum idem qui postea Africanus fuit districto gladio deterruiss3.
ac potius pro patriæ defensiōe ī sua uerba iurare coegisset. Romani ad
spem uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dictatorem Decium Iunium
crearent: qui delectu habito ab annis decem & septem immaturæ inor-
dinatæque militiæ quatuor legiōes undecūq3 cōtraxit. Tūc etiā seruos

ſpectati roboris ac uolūtatis uel oblatos: uel ſi ita op^o fuit: publico precio emptos ſub titulo libertatis ſac^o militiæ ademit. Arma quæ decrāt: tēplis detraxerunt. egentia^o ariario priuata opes reſuſa^o ſunt. Ita equeſter ordo: ita plebs trepida: oblita ſtudioꝝ i^o cōe conſuluit. Iuni^o quoque dictator antiquū romanæ miſeriæ factū recolens ꝑ ſupplemēto exercit^o edicto: uelut a ſylo patefacto hoīes: quocunq; ſclerib^o ac debitis obnoxii eſſent: iꝑunitate ꝑmiſſa militiæ mancipauit: quorū numer^o ad ſex. M. uirorū fuit. Cāpania uero uel poti^o oīs Italia ad Hannibalē deſpata penitus romani ſtat^o repatione deſecit. Poſt hoc Luci^o Poſthumius prætor aduerſū Gallos pugnare iuſſus cū exercitu cæſus ē. Deinde Sēpronio Graccho & Quinto Fabio Maximo conſulib^o Claudius Marcellus ex prætore ꝑconſul deſignatus Hannibalis exercitū prælio fudit. primus que poſt tātās rei publicæ ruinas ſpem fecit: Hannibalem poſſe ſupari. Scipiones autē in Hiſpania Haſdrubalē Pœnoꝝ iꝑeratore ad Italiaꝝ exercitū cōparantē: grauiffimo bello oppreſſerūt. Nā. xxxv. M. militū de exercitu ei^o uel cæde: uel captione minuerunt. Celtiberos milites cū primū externā manū romani in caſtris hęc cœperūt. precio ſolicitatos ab hoſtiū ſocietate in caſtra ſua duxerūt. Sēpronius Gracchus ꝑcōſul ab hoſpiti ſuo Lucano quodā ductus i^o inſidias occiſus ē. Cētenius Penu la cēturio decerni ſibi ultro bellū aduerſū Hannibalē petiit: A quo cū octo. M. militū: quos in acie eduxerat: cæſus ē. Poſt hūc Gneus Fului^o prætor ab Hannibale uictus amiſſo exercitu uix euafit. Pudet recordatiōis. Quid. n. dicā iꝑrobitatē magis: an miſeriā romanorū? imo uerius uel iꝑrobā miſeriā: uel miſeram iꝑrobitatem? Quis credat: eo tꝑe: quo æratiū populi romani egenā ſtipē priuata collatōe poſcebat. miles i^o caſtris nō: niſi aut puer: aut ſeruus. aut ſcleratus: aut debitor: & ne ſic quidem numerus idoneus erat: ſenatus in curia oīs pene nouitiuſ uidebat. Poſtremo cū ita iminutis fractiſq; oībus deſparet: ut conſiliū de relinquenda Italia ſubiret: eo tꝑe cū unū domeſticū bellū: ut diximus: ferri uix ullo mō poſſet: tria inſup tranſmarina bella quæ credat fuiſſe ſuſcepta: unū in Macedonia cōtra Philippū potentiffimūꝝ Macedonia regē alterꝝ in Hiſpania cōtra Haſdrubalem Hannibalis fratrem tertiuꝝ in Sardinia cōtra Sardos: extra hoc quatuꝝ Hannibalis: quo in Italia premebat & tamen fortis in alterutꝝ deſpacio in meliora ꝑfecit. Nam in hiſ oībus deſpando pugnat. pugnano uicēit. Ex quo euidēter oſtendit nec tꝑa tunc fuiſſe traqlliora ociis: ſ; hoīes miſeriis fortiores. Anno ab urbe cōdita. d. xliii. claudi^o Marcell^o ſyracufaſ opulētiffima urbe ſicilia ſecūda oppugnatiōe uicēit: quaz cū iā ꝑ i^o e obſediſſ; archimedis ſyracuſani

ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare non potuit.

Hannibal usque ad Anienē flumē deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Ecimo anno postq̄ Hannibal ī Italiā uenerat Gneo Fuluius & Publio Sulpitio cōsulib⁹ Hannibal de Campania mouit exercitū. & cū ingenti clade oīūz p̄ Sidicinū Sinuessanūq; aggr̄ uia Latina p̄fectus ad Anienē fluuiū trib⁹ milib⁹ ab urbe cōsedit incredibili totius ciuitatis metu cu; senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoque amētes pauore p̄ ppugnacula currerent: & cōuehere in muros saxa: primæque p̄ muris pugnare gestirēt. Ipse aut̄ cū expeditis eq̄tibus usque ad portam Collinā infestus accessit. deinde oēs copias in aciē direxit. Sed & consules Fului⁹ & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies cōstiterūt: in cōspectu Romæ premiū uictoriæ futuræ tant⁹ subito se imber e nubib⁹ grādine mistus effudit ut turbata agmina uix armis retētis in sua se castra colligerēt. Deinde cu; serenitate reddita in cāpū copiæ atque ī aciē rediissent: rursū uiolētior fusa tēpestas maiore metu mortaliū audaciā coercuit. territōsq; exercitus in tētoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionē Hānibal dixit se ferf: potiundæ sibi Romæ mō uoluntatē non dari: mō ptatē. Respondeant nūc mihi obtrectatores ueri dei hoc loco: Hannibali a capeffenda subruendaque Roma utq; romana restitit fortitudo: an dīna miseratio an forsitan conseruati isti dedignantur fateri: qđ Hannibal & uictor extimuit: & cedens pbauit? At: si istā dīnā tutelam p̄ pluuiam de cœlo uenisse manifestū est: ipsam aut̄ pluuiā opportunis & necessariis t̄pib⁹ nō nisi p̄ christū: q̄ ē uer⁹ deus mīstrari: & ab huiusmōi hōib⁹ satis certo sciri: nec negari posse existimo. maxie nūc: quando ad documentū potētiz eius cū siccitate turbante pluuiam p̄scere assidue contingit: & alternis uicib⁹ nūc gētiles: nūc xpīani rogant: nec unq̄ etiā ipsis testib⁹ factū est: ut optati imbres supueniant: nisi ī die: quo rogari christū & xpīanis rogare pmittitur: p̄culdubio constat: urbē Romam p̄ hunc eūdē uerū deū: q̄ est christus Iesus ordinante; s̄m placitū ineffabilis iudicii sui: & tunc affuturæ fidei credulitatem seruata fuisse: & nunc p̄ parte sui incredulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipiōes a fratre Hasdrubalis it̄fecti sūt. In Cāpania Capua capta est a Quinto Fuluius p̄ consule. principes aut̄ Campanorū ueneno mortē sibi cōsciuerūt. Senatū oēm Capuæ & phibēte senatu romano Fului⁹ supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionib⁹ cū oībus incusso pauore cūtantib⁹ Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset: & pudenda penuria eēt ærarii.

Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc consules erant: aurum argentumque signatum ad questores palam omnes senatores in publicum contulerunt ita: ut nihil praeter anulos singulos bullasque sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusque singulas tantum auri uncias: & argenti non amplius quam singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperium proconsulare sortitus est.

Cipio annos natus. xxiiii. imperium in Hispania proconsulare sortitus ultionem patris praecipue & patriui animo intendens Pyrenium transgressus primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima praesidia ualida copiae auri argentiue magnae Poenorum habebantur: ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum caeteris Romam misit. Leuinus consul ex Macedonia rediens Agrigentum urbem Siciliae expugnauit. ibique Hannonem Aphrodisiae ducem cepit. xl. ciuitates in ditionem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem praeterea tribunos. xi. & vi. M. militum interfecit. Marcellus consul cum hannibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. sequenti uictus consul. tertio die uictor octo. M. hostium interfecit. ipsumque Hannibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Fabius consul Maximus Tarentum. quae a romanis descuerat: iterum expugnauit. & cepit. Ibi que ingentes copias Hannibalis cum ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominum captiuorum uendidit. pecunia in fiscum retulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Poenorum duces Hasdrubalem uicit. & castris exiit. Praeterea. lxxx. ciuitates aut ditione: aut bello in potestatem redegit. Aphris sub corona uenditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrumque consulem Marcellum & Crispinum insidiis circumuictos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuiio Salinatore consulibus cum Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiam ueniret: iussusque a Carthaginensibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna secum auxilia Hispanorum Gallorumque deduceret cum maturato aduentu descendisse iam ex alpe consulibus perditus fuisset: ab exercitu romano ignorante Hannibale praeventus cum omni exercitu suo interfecit. Diu quidem incertum belli euentus fuit: elephantis maxime Romanam instantibus aciem: qui a militibus romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiae paulo ante fuerat repertum: ut lecti agilitate iuuenes cum armis suis post terga equum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equi desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his

ergo uelitib⁹ elephāti retroacti cum regi iā a suis nō possent fabrili scal-
pro intra aures adacto necabant: Id gen⁹ occidēdæ cū opus esset: bellux
idē dux Hasdrubal primus iuenerat. Fuit hoc plælio pœnis Metaurus
flumen ubi Hasdrubal est uict⁹ quasi Thrasumenus lacus. & Cessana
Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lviij. M. de exercitu Hasdru-
balis ibi occisa sūt. capta sunt .v. M. cccc. Quatuor. M. ciuiū Romanorū
iter eos repta atq; riuocata sūt: qd̄ uictorib⁹ cōsulibus solatio fuit. Na; &
ab exercitu eorū: viij. M. ccciderunt. Hanibali caput patris sui Hasdru-
balis ante castra p̄iectū est: Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita: an-
no tertio. x. quā ī Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hæc anno cō-
tinuo iter Hānibalē & Romanos quies a tumultu belloꝝ itercessisse ui-
sa est: q̄a ī quietudo morboꝝ ī castris erat. & grauissima pestilētia utiq;
exercitus angebant. Interea Scipio uniuersa Hispaia a Pireneo usq; ad
oceanum ī p̄intiam redacta: Romā uenit. Cōsul cum Lycinio Crasso
creatus in Aphricā transiit. Hannonē Hamilcharis filiū ducem Pœno-
rum interfecit exercitūque eius partim eade. partim captiuitate dispdit
Nā. xl. M. Pœnorū eo p̄ælio occidit. Sempronio cōsul cum Hānibale cō-
gressus & uict⁹ Romā refugit. Scipio ī Aphrica aggressus hyberna Pœ-
norū atque alia Numidarū: quæ utraq; haud p̄cul ab Utica erant: nocte
concupia fecit icēdi. Pœni trepidi cū casu accidisse ignē putarēt: iermes
ad extinguendū cōcurserunt. quare facile ab armatis superati sunt uel
oppressi. In utrisque castris. xl. M. hominū igni ferroque consūpta sūt
capta. v. M. duces ipsi miserabiliter abusti ægre effugerunt. Hasdrubal
imperator Carthaginem profugus uenit. Itaque Syphæ & Hasdrubal
mox plurimū reparauere exercitum. atque iteꝝ cum Scipione cōgressi
sunt. uictique fugerunt. Sciphacem fugientem Lælius & Masanissa ce-
perūt. Cætera multitudo Cyrtham confugit: quā Manissa oppugna-
tam in deditiōem recepit. Syphacem ad Scipionē catenis uinctū dedu-
xit: quem Scipio cum īgentibus spoliis plurimisque captiuis Romam
perducendum Lælio tradidit.

Hannibal reuersus ē: ut fessis Carthaginensibus subueniret.

Annibal in Aphricā redire iussus: ut fessis Carthaginensibus
subueniret: flens reliq; Italiā: oībus Italici generis militib⁹ qui
sequi nollēt interfectis: cui cū ad Aphricanū litus p̄pinq̄anti
iussus esset qdam de nauticis a scēdere in arborē nauis atq; inde specula-
ri: quā regionē teneret: sepulchrū dirutū se p̄spexisse respōdit. Abom-
ninatus dictū Hannibal deflexo cursu ad Leptim oppidum copias ex

posuit: ubi continuo refecta multitudine Carthaginē uenit. deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cū diu se attoniti mutua admiratōe duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negotio praelium confertū est: quod diu magnis ducū artib⁹ dispositū: magnis copiarū molib⁹ gestū magnis militū uirib⁹ cōsumatum Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta elephantib⁹: uel capti uel occisi sūt. Carthaginēsiū interfecta sūt. xx. M. d. Hannibal oīa & ante praeliū & ī praelio expert⁹ cum paucis: hoc ē uix iiii. eqtibus iter tumultū elapsus Andrumetū cōfugit. postea Carthaginē post. xxx. & sex annos quam īde parū cum patre exierat: uenit Cōsultantiq; senatui nullam esse spem residuam: nisi ī petenda pace psuasit. Gaius Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginen sib⁹ pax per scipionē uolūtate senatus populique cōcessa est. Naues tamē plus quam. d. ī altū pductæ in cōspectu ciuitatis incēse sunt. scipio iam tūc cognomento Africā⁹ triumphans urbē nigressus est: quem Terētius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensib⁹ captiuis pilleatus: quod idultæ & libertatis insigne fuit: triūphantē post currū secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & macedonicum successit.

Nno ab urbe condita: d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est: quod gestum ē annis. xvii: cui Macedonicum continuo successit: quod Quīt⁹ Flaminius cōsul sortitus post multa & grauiſſima praelia: qbus Macedones uicti sunt: pacē Philippo dedit. Deinde cum lacedæmoniis pugnauit: uictō Nabide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenem Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub Hānibale per Græciam captiui uenditi fuerāt: uniuersi recepti capitib⁹ rasis ob deterſam seruitutem: currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boii atque Cœmanni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnorum duce qui in Italia remanserat Cremonam Placentiamq; uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætorē superati sunt. Postea Flaminius procōsul Philippum regem & cū eo Thracas Macedonas Illyrios multasque præterea gentes: quæ ī auxilium ei⁹ uenerāt: bello subegit. Victi Macedones castra amiserūt. viii. M. hostiū eodie cæsa. v. M. capta Polybi⁹ scribit Valerius dicit. xl. M. trucidata Claudius uero. xxxii. M. interfecta commemorat. sed hæc uarietas scriptorū utiq; fallacia ē. Fallaciæ autē causa pfecto adulatio est duz uictoris laudes accumulare uirtutezq; priæ extollere uel præsentibus uel posteris student. Alioqn īq; sit⁹ nō fuisset numerus nec quilibet cunq; fuisset expressus qd' si gloriosus est duci

belli Punicar 2.

& patriæ plurimos hostiũ peremisse quanto magis lætum patriæ ẽ du-
ci beatũ potest uideri suorũ uel nullos uel paucissimos pdidisse Ita luci-
dissime patet quod simili impudentia mentiendi qua occisorũ hostium
numerũ dicit sociorũ quoque amissorũ damna minuunt: uel etiã omĩo
reticẽtur. Igitur Sempronius Tuditanus i Hispania citeriore bello op-
pressus cũ omni exercitu Romano interfecit. Consul Marcellus i He-
truria a Boiis oppressus magnã partẽ exercitus pdidit: cui postea Euri-
us cõsul alter auxilio accessit. atque ita uniuersam Boiorũ gentem igni
feroque uastates p̄p̄modũ usq; ad nihilũ deleuerũt. Lucio Valerio
Flacco Porcio Marco Catone cõsulib; Antiochus rex Syriæ bellũ cõ-
tra populum Romanũ instruens i Europã transiit ex Asia. Tũc etiam
Hãnibal propter excitãdi belli rumores: qui de eo apud Romanos fere-
bant exhiberi Romæ a senatu iussus clam ex Africã p̄fect; ad Antio-
chum migravit quem cũ apud Ephesum iuenisset mox cunctantẽ i bel-
lũ impulit. Tũc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plebis lata fuerat: ne
qua mulier plus quãz semunciam auri haberet: neue uersicolori uesti-
mẽto: nec uehiculo per urbẽ uteretur: post xx. años abrogata est. Publio
Scipione Africano itere & Tito Sempronio Longo cõsulibus apud
Mediolanũ. x. M. Galloꝝ cæsa. sequenti aut̄ prælio. xi. milia Gallorum
Romanorũ uero. v. M. occisa sunt. Publius Digi; prætor i Hispania ci-
teriore pene oẽm amisit exercitũ. Marcus Fului; prætor Celtiberos cũ
p̄ximis gentib; uicit. regẽque eorũ cepit. Minutius a Liguribus i extre-
mum piculi adductus & insidiis hostiũ circũuentus uix Numidarum
equitũ industria liberatus ẽ. Scipio Africanus inter cæteros legat; ad
Antiochũ missus etiã cum Hannibale colloquiũ familiare habuit. sed
infecto pacis negocio ab Antiocho discessit. In utraque Hispania p̄ Fla-
miniũ Fuluiũque prætores bella multũ horrida cruentaque utriusq;
populi gesta sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio
Glabrione cõsulibus Antiochus quĩ thermopylas occupasset: quãz
munimine tutior p̄pter dubios belli cõt̄us fieret: tamen cõmissio bello
a cõsule Glabrione supatus uix cum paucis fugit e prælio. Ephesũq;
p̄uenit. Is habuisse fere armatorũ. lx. M. ex quibus. xl. M. cæsa: capta autez
plus quam. v. M. referuntur fuisse. Alter cõsul Scipio cũ Boiorũ gẽte
confligit. in quo prælio. xx. M. hostiũ interfecit. Sequenti anno Scipio
Africanus habens in auxilio Eumenen Attali filiũ aduersus Hanni-
balẽ: qui tũc Antiochi classĩ præerat: bellũ nauale gessit. Antiochus ui-
cto Hannibale & in fugã actõ: simulque oĩ exercitu amisso pacem roga-
uit. filiũque Africani: quẽ utq; explorãter: an i prælio cepisset: icertũ

est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius proconsul a Lusitanis cum uniuerso exercitu caesus interit. Lucius Cebus in Hispaniam proficiscens a Liguribus circumuentus cum uniuerso exercitu occisus est. unde nunciū quidē supfuisse constat: ut intentionē ipsam Romae Massilienses nūciare curauerint. Consul Fuluius de Graecia in Gallograeciam: quae nūc est Galatia transuectus ad Olympū montē puenit: ad quē uniuersi Gallograeci cum coniugibus & liberis cōfugerant. ibique acerbissimū bellū gessit. Nāque de superioribus locis sagittis & saxis gradibus ceterisque telis Romani grauitē contriti tandē usque ad congressū hostiū prupūt xl. M. Gallograecorum eo praelio interfecta referunt. Martius consul aduersus Ligures profectus: supatusque. iiii. M. militū amisit. & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē internitiōis cladē: quā Bebius dudū ab eisdē hostibus acceperat: protulisset. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone consulibus Philippus rex qui legatos populi romani interfecerat: propter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdisimas preces: ueniā meruit. eundēque continuo uelut Romanis amicū sui que proditorem: fratre quoque ipsius ad parricidiū fratris ministro: nihil de utroque miseris mali suspicantē: ueneno necauit. Eodē anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans apud Linterniū oppidū morbo periit. Iisdē etiam diebus Hannibal apud Prusiam Bithyniae regē cum a romanis reposceret: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achaeorum a Messanis captus occisus est in Sicilia. Tūc Vulcani insula: quae ante non fuerat: repente mari edita cum miraculo oīum usque ad nūc manet. Quintus Fuluius Flaccus praetor in citeriore Hispania maximo praelio. xxiii. M. hominū fudit: quatuor milia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore. c. l. oppida uacuata quassataque bellis ad deditiōē coegit. Eadē tēpestate & Lucius Posthumius in citeriore Hispania. xl. M. hostiū bello interfecit. Gracchus praetor ibidemque itaque. cc. oppida expugnauit. & cepit. Lepido & Mutio consulibus Basternarum gens ferocissima auctore Perse Philippi filio: praedae spe sollicitato: & transeundi Istri fluminis facultate: sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. Nā tūc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie supstratus pedestrē facile transitū patiebat. Itaque cum iprouide toto & maximo simul agmine inestimabilis hominum: uel equorum multitudo transiret: enormitate ponderis & concussione gradientium concrepās gelu & glaciali crusta dissiluit uniuersūque agmen: quod diu sustinuerat mediis gurgitibus uicta tandem & cominuta destituit. atque eadem rursus fragmentis impedientibus supducta submersit. Pauci ex oī populo pro utraque ripa uix concisis euasere uisceribus.

Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio Longino cōsulibus Macedōicū bellū gestū ē: merito inter maxia bella referendū. Nā in auxilio Romanorū tota primū Italia deinde Ptolemæus rex Aegypti & Ariarates Capadociæ: Eumenes Asiæ & Masanissa Numidiæ fuerūt. Perses & Macedonas secuti sunt. Thraces cū rege Cothe. & uniuersi cū rege Genitio Illyrii. Itaque aduenienti Crasso consuli Perses occurrit. cōmissoque prælio miserabiliter uicti fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis utriusq; in Hyberna discessū ē. Deinde Perses p̄stigato multis præliis exercitu Romano in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præsiidiis romanis pugnando cepit: ubi magnam Romanorū præsiidiorū multitudinē partim occidit: partim sub corona uēdidit: partim secū in Macedoniam duxit. Postea cū eo Lucius Aemilius Paulus cōsul dimicauit. & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo prælio interfecit. Rex cū eq̄tatu subterfugit. sed cōtinuo captus atq; in triūpho cū filiis ante currū actus post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob tolerandam inopiam Romæ didicit. ibique consūptus ē. Plurima præterea & satis diuersis p̄uentibus bella multarū ubiq; gentiū gesta sūt: quæ breuitatis causa prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe condita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio Albino consulis: cū oēs Romanos ingens Celtiberorū metus iuasisset: & ex oib; nō cēt; q; ire in Hispania; uel miles uel legatus auderet: Publius Scipio: q; postea Africanus dicitur: ultro sese militaturū in Hispaniam obtulit: cū tamen in Macedoniā sorte iā deputatus eēt. Itaque p̄fectus in Hispaniā magnas strages gētiū dedit. sapiens etiā tam militis q̄ ducis usus officio. Nā & barbararū p̄uicantē singulariter cōgressus occidit. Sergius autē Galba prætor a Lusitanis magno prælio uictus ē. uniuersoq; exercitu amisso ipse cū paucis uix elapsus euasit. Eodē tpe censores theatrū lapideū in urbe cōstrui censuerunt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauiissima orōne obstitit: dicens inimicissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriendā desidiā lasciuiamq; cōmetum. Adeoque mouit senatū: ut nō solū uēdi oīa theatro cōparata iussent: sed etiā subselia ludis poni p̄hiberent. Quā ob rem intelligat nri q; bus qcquid extra oblectamentū libidinis occurrit: offensio ē p̄pter hoc quod se infirmiores eē hostibus suis ipsi sentiūt. & fateant theatra accusanda non tpa. nec blasphemandū deū uerū solū: q; usque nūc ea prohibet: sed abominandos deos: uel dæmones suos q; ista petiuerūt: p̄fundo

siqdem fatis malignitatis suæ argumento tale sacrificiū flagitātes: quo non magis fuso cruore pecudū q̄ p̄fligata uirtute hominū pascerētur. Nā utique tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec p̄digia deerant: immo tūc plurima erant. sed theatra nō erant: in q̄bus quod incredibile dictū ē: ad aram luxuriæ uirtutū uictimæ trucidant. Carthaginē sibi aliquando uisū ē hoīes imolare. sed male p̄sūpta p̄suasio breui p̄termissa ē. A Romanis uero exactū est: ut semet ipsos p̄ditioni īpenderent. Factū esse sic fatent: & clamant: ut fiat: q̄ p̄ mactanda gregis sui pecude fortasse offenderent: & p̄ interficienda cordis sui uirtute lætant. Quin potius Nasicæ erubescāt: qui xp̄ianis exprobandū putant. & non nobis de hostibus quos sp̄ habuerūt. sed illi de theatro: quod haberi p̄hibuerat: conquerant. Igitur in Hispania Sergius Galba p̄tor Lusitanos citra Tagū flumen habitantes cū uolūtarios in deditiōē recepisset: per scelus interfecit. Simulans enī de cōmodis eorū se acturū fore: a circūpositis militibus cūctos inermes incautosq; p̄strauit: quæ res postea uniuersæ Hispaniæ p̄pter Romanorū p̄fidiam causa maximi tumult⁹ fuit.

Iteq; bellū terribile ortū est in Hispania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Manlio consulibus tertiū Punicū bellū exortū ē. Igit̄ cū senatus delēdam Carthaginem censuisset: p̄fecti in Aphricam consules & Scipio tunc tribun⁹ militū p̄pe Vticam maioris Aphricani castra tenuerūt. Ibi Carthaginensibus euocatis iussisq; ut arma & naues traderēt nec moratis tanta uis armatorū repente tradita est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq̄ arma tradiderūt & relicta urbe secedere p̄cul a mari. x. M. passuū iussi sunt: dolorem ad desperationem contulerunt: aut defensuri ciuitatem: aut cum ipsa per ipsam sepeliendi. ducesque sibi duos creauerūt Hadrubales. armaque primum facere aggressi æris ferrique īopiā auri & argenti metallis suppleuerunt. consules oppugnare Carthaginem statuunt: cui⁹ sit⁹ hui⁹ modi fuisse dicūt. Viginti duo milia passuū muro āplexa tota mari pene cingebat absque faucibus: quæ. iii. M. passuum a piebant. Is loc⁹ murum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitorū. xl. Arx: cui Byrsæ nomen erat: paulo amplius quam. ii. M. passuū tenebat. Ex una pte mur⁹ cōis erat urbis & Byrsæ: iminens mari: quod mari stagnum uocabant: quoniam obiectu p̄tentæ linguæ tranquillatur. Consules igit̄ quī aliquantā muri partem quassatam machinis diruissent:

tamen a Carthaginensibus uicti ac repulsi sunt: quos fugientes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbem rediit. Manlius omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Masanissa mortuo inter Masanissæ filios tres Numidiæ regnum diuisit: quo circa Carthaginē reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit atque diripuit. Duodecim. Milia Aphrorum caesa: sex. Milia capta sunt. Hasdrubal Pœnorum imperator Masanissæ nepos subscilicet fragmētis in curia a suis propter suspicionem perditionis occisus est. Iuencius prætor in Macedonia aduersus Pseudophilippum congressus cum maxima clade totius romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum Punicum actum est.

Anno ab urbe condita. dc. vi. id est anno. l. post bellum Punicum secundum Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mummio consulibus Publius Scipio superioris anni consul delere Carthaginē summa sorte molitus Cothonem ingredi: ubi dum sex continuis diebus ac noctibus pugnatur: ultima Carthaginenses de spatio traxit ad ditionem: petentes: ut quos belli clades reliquos fecit: saltem seruire liceat. Primum agmen mulierum satis miserabile. post uirorum magis deforme descendit. nam fuisse mulierum. xxv. Milia. uirorum. xxx. Milia. memoria traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ: qui Aesculapii templum occupauerat uoluntario præcipitio dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosque filios secum uirili dolore & furore foemineo in medium iecit incendiū: eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina Carthaginis: quem quondam prima fecisset. Ipsa autem ciuitas decem & septem diebus continuis arsit. miserumque spectaculum de uarietate conditionis humanae uictoribus suis præbuit. Diruta est autem Carthago omni mirabili lapide in puluerem comminatio. dcc. post anno quo condita erat. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus uenudata est. Ita. iiii. postquam coeptum fuit anno: bellum Punicum tertium terminatum est. Sed mihi quolibet studiose querenti: uerumtamen homini tardioris ingenii nusquam omnino causa belli Punicum tertium: quam instantem Carthago accenderit: ut iuste euertere decerneret: eluxit. Illudque me uel maxime mouet: quod si ita: ut in superioribus bellis euidens in assurgentem causam & dolor accendebat: consultatio non oportet erat. At uero cum alii Romanorum propter perpetuam Romæ securitatem delendam esse decernerent. alii uero propter perpetuam Romanæ uirtutis curam: quæ sibi spes ex suspicionem æmulæ urbis impenderent: ne uigor romanus bellis semper exercitus in languidam segnicem securitate atque ocio solueret

incolumē Carthaginē statui suo permittendā esse censerent: causam
non ex iniuria laceffentiū Carthaginensium: sed ex inconstantia torpe
fcentiū Romanorū ortam inuenio: Quod cum ita sit: cur christianis tpi
bus imputant. hebetationē ac rubiginem suam: qua foris crassi: int^o exe
si sunt: qui porro ante. dc. fere annos: sicut sui timētes prudentesq; prae
dixerant: eotam illam splendoris & acuminis sui Carthaginem pdiderūt
Itaque finem uolumini faciā: ne forsitan collidēdo uehementi^o discussa
ad tempus rubigine: ubi necessariū acumen elicere uon possum: supua
cuam asperitatē inueniam: q̄q̄ obuiantem asperitatem nequaquā expa
uescerem: si interioris spem acuminis inuenirem.

PAULI OROSII IN Q. VINTVM HISTO
RIARVM LIBRVM PRAEFATIO.

Cio aliquantos post hęc deinceps pmoueri posse
quod uictoriae Romanae multarū gētium & ciuita
tū strage crebescūt: q̄q̄ si diligenter appendāt: pl^o
damni inuenient accidisse: q̄ cōmodi. Neque enim
parui pendenda sunt tot bella seruilia: socialia: ci
uilia fugitiuorū: nullorū utiq; fructuū & magnarū
tamen miseriarū. Sed cōniueo: ut quēadmodū uo
lūt: ita fuisse uideat: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tpi
bus beatus: q̄b^o cōtinui triūphi: celebres uictoriae: diuites praedae: nobiles pōpae
magni ante curr^o reges & longo ordine uictae gentes agebant: q̄bus bre
uiter respondebit: & ipsos de tpi
bus solere causari: & nos p̄ eisdē tpi
instituisse sermonē: quae tempora non uni tantū urbi attributa. s; orbi
uniuersa constat esse coia. Ecce q̄ feliciter Roma uincit: tam infeliciter
quicqd extra Romam ē uincit. Quanti igif pēdēda est gutta hęc labo
riose felicitatis: cui a scribis unius urbis beatitudo in tanta mole infelici
tatis: per quam agit toti^o orbis euersio? Aut si ideo felicia putant: quia
uni^o ciuitatis opes auctae sunt. cur non poti^o infelicissima iudicent q̄bus
miserabili uastatione multarū ac bene institutarū gentiū potētissima re
gna ceciderūt? An forte aliud tūc Carthagini uidebatur. cū post annos
c. xx. q̄bus modo belloꝝ clades: modo pacis conditōes perhorrescēs nūc
rebelli intentione: nūc suppliciter bellis pacem: nūc pace mutabat bella?
nouissimeque miseris ciuibus passim se in ignem ultima desperatione ia
cientibus unus rogas tota ciuitas fuit: cui etiā nūc situ paruae mœnib^o
destitutae pars miseriarū est audire: quid fuerit. Edat Hispania sententiā

suam: cum per annos. cc. ubique agros suos sanguine suo rigabat: inportunūque hostem ultro hostiatim inquietantē nec repellere poterat nec sustinere: cum se quique diuersis urbibus ac locis fracti cæde belloy: ob sidionū fame exinaniti: interfectis cōiugibus: ac liberis suis ob remedia miseriarū cōcursu misero ac mutua cæde iugulabant. Quid tūc de suis tēporibus sentiebat: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Romanis utique suis contradixit. obstetit. repugnauit: si eorū felicitas sua in felicitas non erat: Romanosque fieri reorū dominos bonis communib' nō obstabat. Non requiro de innumeris diuersarū gentiū populis diu antea liberis tūc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: seruitute dispersis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis opinati sint: qd de tēporibus iudicauerint. Omitto de regibus magnarū opū: magnarū uiriu: magnæ gloriæ diu potentissimis: aliquando captis: seruiliter catenatis: subiugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quorū tam stultum est exquirere sententiam: quam durum non dolere miseriam. Nos: nos inquam ipsos uitæque nostræ electionem: cui acquiescimus consolamur. Maiores nostri bella gesserunt. bellis fatigati pacem petētes tributa obtulerūt. Tributum precium pacis ē. Nos tributa pendimus: ne bella patiamur. ac per hoc in portū ad quem illi tandem p̄ euadendis malorum tempestatibus confugerunt. nos consistim' & manemus. Igitur nra tpa uiderimus: utriusque felicia. certe feliciora illis ducimus. quam: quod illi ultimo delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo. n. belloy qua illi attriti sūt: nobis ignota est. in ocio aut: quod illi post imperiū Cæsaris natiuitatēque christi tenuiter gustauerūt: nos nascimur. & senescim'. qd illis erat debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensionis. Tā tumque interest inter præterita præsentiaque tpa: ut quod Roma in usū luxuriæ suæ ferro extorquebat a uostris: nunc in usum cōis rei publicæ conferat ipsa nobiscū. Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliores parentib' nostris romanos hostes fuisse: quā nobis Gotos esse audiat & intelligat quanto aliter: quam circa se ipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum bella toto orbe feruebant: quæque puincia suis regibus: suis legibus: suisque moribus utebatur: nec erat societas affectionu: ubi diffidebat diuersitas potestati. Postremo solutas & barbaras gentes qstande ad societatem adduceret: quas diuersis sacrorū ritibus institutas etiā religio sepabat. Si quis igitur tunc acerbitate malorū uictus patriam cu: hoste deseruit: quem tandē ignotum locum ignotus adiit: quam gentē generaliter hostē hostis orauit: cui se congressu primo credidit: non societate nominis iuitatus: non cōmuniōe iuris adductus: nō religionis unitate

securus? An paꝝ exēpli dederūt Busris in Aegypto peregrinoꝝ infeli-
citer incurrentiū impiissimus imolator? crudelissimaque circa aduenas
Dianæ Tauricæ litatura. sed magis crudelia sacra Thraciæ cū Polyne-
store suo usque ad p̄pinquos hospites scelerata. & ne antiquitatibꝰ ui-
deat imorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis ē Aegyptus
de interfecto Ptolemæo. Mihi aut̄ prima qualescūq; motus p̄turbatōe
fugienti: de cōfugiendi statōe securo ubique patria: ubiq; lex & religio
mea est. nūc me Africa tā libenter excepit: quā cōfidenter accessi. Nūc
me inquā ista Africa pace simplici excepit sinu p̄prio iure cōi. de qua
aliquando dictū & uere dictū ē. hospitio p̄hibemur harenæ. bella cient.
primaq; uetant cōsistere terra. Nūc ultro ad suscipiēdos socios religio-
nis & pacis suæ beniuolū late gremiūm p̄dit: atq; ultro fessos: quos fo-
ueat: iuitat.

Per fidē christianam ubique securus esse p̄grinū.

Atitudo orientis: septentrionis copiositas: meridiana diffusio
magnarū insularū largissimæ tutissimæque sedes mei iuris &
noīs sunt. quia ad christianos & Romanos Romanꝰ & xpianꝰ
accedo. Nō timeo deos hospitis mei. nō timeo religionem eiꝰ nec me.
non habeo talem: quem p̄timecam locū: ubi & possessori liceat p̄petraꝝ
quod uelit: & p̄grino non liceat adhibere: quod cōuenit ubi sit ius hos-
pitis: quod meū non sit. Vnus deus: q̄ t̄pibus: quibus ipse inotescere uo-
luit: hanc regni statuit unitatē: ab oībus & diligis & timetur. Eadem le-
ges quæ uni deo subiectæ sūt: ubiq; dominant. ubicūque ignotꝰ accesser-
o: repentinam uim: tanq̄ destitutꝰ nō pertimesco. Inter Romanos ut di-
xi: Romanus: inter christianos christianus: inter hoīes homo legibꝰ im-
ploro rem publicā: religione conscientia: cōmunionem naturam. utor tem-
porarie oī terra quasi patria: q̄a: quæ uera ē. & illa quam amo: patria: in
terra penitus nō ē. Nihil perdidit: ubi nihil amaui: totumque habeo: qd̄
do. Quem diligo: mecum est. maxime: quia & apud oēs idē est: q̄ me nō
modo notū oībus ueꝝ & p̄ximū facit: nec egentem deserit: q̄ ipsius est
terra & plenitudo eius: ex qua oībus oīa iussit esse cōia. Hæc sūt n̄orū
tempoꝝ bona: quæ in totū uel in tranquillitate p̄sentiū: uel in spe futu-
roꝝ uel in p̄fugio cōi non habuere maiores. ac per hoc incessabilia bel-
la gesserūt: q̄a mutandarū sediū cōiōne non libera p̄sistendo in sedibꝰ su-
is aut infeliciter necati sunt: aut turpiter seruiert. Quod clarius prom-
tiusque ipsis uetereꝝ gestis p̄ ordinē explicatis aperiet. Anno ab urbe cō-
dita secentesimo sexto: hoc est eodem anno: quo & Carthago deleta est

Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mūmio consulibus ruinā Carthagini
nis euerfio Corīthi subsecuta ē: quax̄ potētissimaȳ urbiū paruo uni⁹
temporis intervallo per diuersas mūdi partes miserabile colluxit incen
diū. Nam cū Metellus præter Acheos Boetiosque duobus bellis hocjē
primo apud thermopylas: iteq̄ in Phocis deuicisset quoz̄ priore bello
occisa esse. xx. M. secūdo. vii. M. cæsa Claudi⁹ historicus refert. Valeri⁹
Antias in Achaia pugnatū esse. & xx. M. Acheorū cū duce suo Dieuo
cecidisse cōfirmat. Polybius uero Achiuus q̄ uis tunc in Apbrica cū Sci
pione fuerit: tamē q̄a domesticam cladem ignorare non potuit: semel in
Achaia pugnatū Critolao duce uerit. Dieuū uero adducentē ex Arca
dia milites ab eodē Metello prætorē oppressum cū exercitu docet. S; de
uarietate discordantiū historicoz̄ aliquanta iam diximus: quorū suffi
ciat detecta hæc & male nota mendacioz̄ nota. quare par̄ credendū esse
in cæteris euidenter ostendūt: qui in his quoque quæ ipsi uiderunt. di
uersi sunt. Igitur post extincta totius Achaia præsidia: destitutarū ur
biū euerfionē metello prætorē meditāte cōsul Mūmius repentinus cū
paucis uenit in castra: q̄ dimisso statim metello Corinthū sine mora ex
pugnauit: urbē toto tunc orbe longe oīum opulentissimā: quippe quæ
uelut officina oīum artificū atque artificioz̄ & emporiū cōe Asia atq; 3
Europæ per multa retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiā captiuis
prædandi licentia sic oīa cædibus ignibusq; cōpleta sūt: ut de murorū
ābitu quasi e camio in unū apicē coartatū exūdaret incēdiū. Itaq; plu
rima parte populi ferro flāmisque consūpta reliqua sub corona uendi
ta ē. Vrbe incensa muri fūditus diruti sūt. Muralis lapis in puluerē re
ductus. præda ingens erepta ē. Sane cū ppter multitudinē & uarietatez̄
statuaz̄ simulachrorūque in illo ciuitatis incēdio permista in unū au
ri argenti atque æris oīa simul metalla fluxissent: nouū gen⁹ metalli fa
ctū est: Vnde usque in hodiernū diē siue ex ipso siue ex imitatiōe ei⁹ æs
Corinthium: sicut memoriæ traditū ē: & Corinthia uasa dicuntur.

Itaq; bella grauiā surrexisse in Hispania.

Isdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: hō
pastoralis & latro primū infestando uias: deinde uastando pu
cias: postremo exercit⁹ prætorē & consulū Romanorū uicendo
fugando: subiiciēdo maxio terrori Romanis oībus fuit. Siqdē Iber̄ &
Tagū maxima & diuersoz̄ locoz̄ flumina late transgrediētī & puagā
ti Gaius Vecili⁹ prætor occurrit: cōtinuo cæso usq; ad internitionē pene
oī exercitu suo uix ipse prætor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde

Gaiū Plautiū prætorē idem Viriatus præliis multis fractum fugauit. Post & Claudi⁹ Vnimanus cū magno apparatu belli instructi cōtra Viriatum missus quasi p̄ abolēda superiore macula: turpiore auxit ipse infamia. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas quas secū deduxerat copias: maxima sq; uires Romani exercit⁹ amisit. Viriatus trabeas: falces: cæteraque insignia Romana in mōtib⁹ suis trophæa præfixit. Eodē tpe. ccc. Lusitani cū. M. Romanis in quodā saltu contraxer̄ pugna: in qua. lxx Lusitanos: Romanos aut. ccc. xx. cecidisse Claudi⁹ refert. Et cum uictores Lusitani sparsi ac securi abirent: un⁹ ex his longe a cæteris segregatus cū circūfusis eqtibus pedes ipse deprehensus unius eorū equo lancea p̄fosso ipsius eqtis ad unū gladii iētū caput descuisset: ita oēs metu p̄culit: ut p̄spectantib⁹ cūctis ipse cōtēptim atq; ociosus abscederet. Appio Claudio Quinto: Cæcilioque Metello cōsulibus Appi⁹ Claudi⁹ aduersus Salascos Gallos cōgressus & uictus. x. M. militū pdidit. Repata pugna. v. M. hostiū occidit. Sed cū iuxta legē qua constitutus erat. ut q̄sq; v. M. hostiū pemisset: triūphandi hēret ptātem: iste quoq; cū triumphū expectasset: p̄pter dāna uero superiora nō ipetrauisset: infami ipudētia atq; ambitōe usus: priuatī cū trib⁹ triūphauit Lucio Cæcilio Metello & Fanio Maxio Seruiliano consulibus inter cætera p̄digia Androgynus Romæ uisus iussu haruspiciū i mare mersus ē. sed nihil ipie expiatōis p̄curatio p̄fecit. Nā tanta subito pestilētia exorta ē ut ministri quoq; faciēdorū funerū primū nō sufficerēt. deinde nō essent. itaq; magnæ domus uacua uiuis: plenæ mortuis remanserunt. largissimæ itrorsum hæreditates. & nulli penitus hæredes. Deinde iam non soluz i urbe uiuendi: sed etiā appropinquādi ad urbē negabat facultas. Tā saui p̄ totā urbē tabescentiū sub tectis atq; in stratis suis cadauerū putores exhalabant: Expiatio illa crudelis & uia mortib⁹ hoīū morte hoīs instruēs: tandē Romanis iter miserias erubescētib⁹: quā misera & uana eēt inotuit. Ante enī in suffragiū præueniēdæ cladis est habita: & sic pestilentia subsecuta ē: quæ tamen sine ullis sacrificiorū satisfactiōib⁹ tantummodo s̄m mensurā arcani iudicii expleta correptiōe sedata est: quā si artifices illi circūuentiōnū aruspices sub ipsa: ut assolent: declinatiōe morborū forte celebraffent: proculdubio subsidiis & ritib⁹ suis reductæ sanitatis gloriam uēdicassent. Ita misera & ad sacrilegia male religiosa ciuitas mendaciis: q̄bus liberari nō poterat: eludebat ur. Igitur Fabi⁹ cōsul contra Lusitanos & Viriatū dimicans Bacciam oppidū: quod Viriat⁹ obsidebat: depulsis hostib⁹ liberauit: & in deditiōem cū plurimis aliis castellū recepit. Fecit facin⁹ etiā ultimis barbaris Scythiæ: non dicā

Romanæ fidei & moderatōi execrabile. Quingentis enī principib⁹ eorū
quos societate mutatos deditiōis iure susceperat: man⁹ præcidit. Pōpci⁹
sequētis anni cōsul fines Numantinorū ingressus: accepta maxia clade
discessit: non solū exercitu pene oī pffigato: uer⁹ etiā plurimis nobiliū
qui eius militiæ aderant: interēptis. Viriat⁹ autē cū per. xiiii. ānos Roma
nos duces atq; exercit⁹ p̄triuisset: insidiis suorū interfectus ē: ī hoc solo
romanis circa eū fortiter agentibus: quod p̄cussores ei⁹ idignos p̄mio
iudicarunt. At ego non mō nūc. uer⁹ etiā sæpe intertexere orientis illa in
extricabilia bella poterat: quæ raro unq̄ nisi sceleribus aut incipiūt: aut
terminant. sed romanorū: cū quibus nobis actio ē tanta sūt ut iure fasti
diantur aliena. Mithridates tūc siquidem rex Parthorū sextus ab Arsa
ce: uictō Demetrio præfecto Babylonīā urbē: finesque ei⁹ uniuersos ui
ctor inuasit. Oēs præterea gentes: quæ inter Hydaspē fluuiū & Indū
iacent: subegit. Ad Indiā quoq; cruentum extendēs imperiū Demetriū
ipsū sibi secūdo bello occurrentem & uicit. & cepit. quo capto Diodot⁹
quidam cū Alexandro filio regnū eius & regiū nomen usurpauit: qui
postea ipsum Alexandrū filiū: quem participē periculi in puadendo re
gno hūerat: ne in obtinendo consortē haberet: occidit. Marco Acmilio
Lepido & Gaio Hostilio Mancino consulib⁹ p̄digia apparuere diuer
sa. & quantū in ipsis fuit ex more curata sūt. sed non sp̄ aucupatoribus
euentuum & structoribus fallaciæ haruspicibus opportuni casus suf
fragant. Nanque Mancin⁹ consul postq̄ a Popilio apud Numantiaꝝ su
scepit exercitū: adeo prælia infelicer cūcta gessit. atque in id suprema
desperatiōe perductus ē: ut turpissimū fœdus cū Numantinis iisdē fa
cere cogere: quibus & Pōpeius iam aliud æque infame fœd⁹ eorū iisdē Nu
mantinis paulo ante pepigisset. Senat⁹ dissoluit fœdus. & Mancinū tra
di præcepit Numantinis: qui nudato corpore: manibus post tergū reuī
ctis ante portas Numantinorū est expositus. Ibi que usque in noctē ma
nens: a suis disert⁹: ab hostibus autē nō susceptus lachrimabile utrisque
spectaculū præbuit.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

Xclamare hoc loco dolor exigit: cur falso uobis Romani mag
na illa numina iusticiæ ac fidei fortitudis & misericordiæ uēdi
catis? A Numantinis hæc ueri⁹ discite. Fortitudine op⁹ fuit. pu
gnando uicerunt: Fides exigebatur: credentes aliis s̄m se: quos occidere
potuerant: pacto fœdere dimiserunt. Iusticia probanda erat. p̄buit eaz
uel tacitus senatus: cum iisdē Numantini per legatos suos aut īuiolatā

pacem solā: aut oēs quos pignore pacis accepto uiuos dimiserant: re-
scebant. Misericordia examinanda uidebat. satis documēti dederūt uel
emittendo ad uita inimicū exercitū: uel ad pœnā nō recipiēdo Mācinū.
Mancinus ne rogo dedēdus fuit: q̄ uicti exercitus ipendentē trucidatio-
nem prætentu boni pacti fœderis dispulit: q̄ periclitantes patriæ uires ī
meliora tpa reseruauit. At si displicuit fœdus quod pactum est cur mi-
les hoc pignore redēptus: aut cū reuertereceptus ē: aut cū repeteret
reddit? nō ē? At si placuit seruati militis qualiscūque p̄uisio: cur Man-
cinus q̄ hoc pepigit: solus dedit? fuit? Nup̄ Varro: ut p̄prop̄era pugna ī
iretur: collegā Paulū obluētantē ipulit. trepidantē pr̄cipitauit exerci-
tū. infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas nō dis-
posuit certamini. sed opposuit morti plus q̄. xl. M. ibi militū romanorū
sola ipatentia sua: de qua sibi uictoriā iam duduz Hannibal pr̄sume-
bat: amisit. Collega etiā Paulo quo tandē uiro? pdito nouissime ī urbe:
pene solus ipudentissime redire ausus meruit ipudentiæ suæ pr̄miuz
Nī gratiæ ei: quod de re publica non despasset: quam tamē ipse fecerat
despatā: publice in senatu actæ sūt. Porro Mancin? q̄ sorte bellica circū
uentū exercitū ne pderet: laborauit. ab eodē senatu deditiōe dānatus est
Scio Romani & illud in Varrone displicuit. sed tpi concessū ē. & hoc in
Mancino placuit. sed secundū tēpus pr̄sūptū ē. atq; iō ab initio p̄feci-
stis: ut nec ciuis cōsulat cōuenienter ingratis. nec hostis fideliter credat
infidis. Interea Brut? in interiore Hispania. lx. M. Gallogræcorū: q̄ Lusit-
anis auxilio uenerāt: asperrimo bello & difficili: quāuis incautos circū
uenisset: oppressit: quorū in eo pr̄elio. l. M. occisa. sex. M. capta referunt
pauci fuga euaserūt. In citeriore Hispāia Lepid? p̄cōsul Vacceos īnoxia
gentē & supplicē & senatu p̄hibente p̄tinaciter expugnare tētauit. Sed
mox accepta clade grauissima iprobæ p̄tinaciæ pœnas luit. sex. M. q̄ppe
Romanorū in hoc iusto bello iustissime cæsa sūt reliq; exuti castris: ar-
mis etiā pditis euaserūt. Nec min? turpis hæc sub Metello clades: quaz
sub Mācino fuit: quare nūc sibi hæc tpa loco felicitatis ascribāt nō dico
Hispani tot pulsati fatigatiq; bellis. sed ipsi Romāi tā cōtinuis subacti
cladib? totiēsq; sup̄pati ut nō exprobrē: quot pr̄tores eorū: quot legati:
quot cōsules: quot legiōes: quanti q; exercit? consūpti sunt. Illud soluz
reuolo quāta fuerit timoris amētia. Miles roman? hebetat? ut iaz nec
ad experimentū qdē belli cohibere pedē: atq; offirmaī aīum posset. sed
mox conspecto Hispano specialiter hostē diffugiens: uinci se pene pri?
crederet: q̄ uideri. Quo argumēto patet apud utrosq; misera illa tpa iu-
dicata: cū & Hispani etsi uincere poterāt: iuuiti tamē desererent oia sua

dulcia & bella externa tolerarent. & Romani quanto impudenti⁹ alienæ
qeti sese ingererent: tanto turpi⁹ uincerentur.

In urbe Roma puer⁹ natum nouum monstrum. & in Sicilia monte³
Aetnâ uastos ignes eructasse.

5 Eruiio Fuluio Flacco & Quinto Galphurnio Pisone cōsulib⁹
Romæ puer ex ancilla nat⁹ est quadrupes: quadriman⁹: oculis
iiii. aurib⁹ totidem: natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna
uastos ignes eructauit. ac fudit: qui torrentū modo p̄p̄ræcipites prona
proxima quæque corripientib⁹ exuffere flâmis. longinq̄ ora aut fauillis
calidis cū uapore graui late uolitantibus torruerit: quod Siciliae sp̄ uer
naculū genus monstri nō portendere malum assolet. sed inferre. In Bo
noniensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igitur in sicilia bellū ciui
le ortum est: quod adeo graue & atrox multitudine seruorū tunc ad ar
ma instructorū copiaq̄ & magnitudine uiriū fuit: ut nō dica³ prætores
Romanos: quos penit⁹ profligauit. sed cōsules quoq̄ terruerit. Nā. lxx
M. seruorū tū in arma cōspirantiū³ fuisse referuntur: excepta urbe Me
fana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Cæterū sicilia i hoc
quoq̄ miserior est q̄a insula: & nunq̄ erga pactum suum iuris idonea:
nunc tyrannis subiecta: nunc seruis: uel illis dominatu improbo exigen
tibus seruitutē: uel istis p̄ræsumptiōe p̄uersa cōmutantibus libertate³:
maxime q̄a clausa undique mari egerere foras nō facile pōt intestinum
malū. Viperinā quippe conceptionē pditionis suæ aluit: sua libidīe au
ctam. sua morte uicturā. In hac aut seruilis tumult⁹ excitatus quāto ra
rior cæteris: tanto truculētior est: q̄a intentiōe cōmouetur libera multi
tudo: ut patriam augeat: seruilis: ut perdat.

Scipio consul creatus Numantiam deletuit.

Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de foedere
apud Numantiā factō: quam apud Caudinas quondā furcu
las pudorē Romanæ frontis oneraret. Scipio Aphrican⁹ cōsen
su oīū³ ex tribuno cōsul creatus: atq̄ ad expugnandā Numantiam cū
exercitu missus ē. Numantia aut ceterioris Hispaniæ haud p̄cul a Vac
ceis & Cantabris. in capite Gallatiæ sita: ultia Celtiberorū fuit: Hæc per
annos. xiiii. cū solis. iiii. M. suorū. xl. M. Romanorū nō solū sustinuit: s̄
etiam uicit. pudēdisq̄ fœderibus affecit. Igit Scipio Aphrican⁹ Hispan
iam igressus nō ilico se ingessit hostibus ut q̄si incautos circūueniret
sciens nunq̄ id genus hoīū³ adeo in ociū corpore atque aīo resolui: ut

non ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus aliorum præcelleret. sed ali-
quandiu militem suum in castris uelut in scholis exercuit. Et cum parte æsta-
tis totamque hyemem: ne attentata quod pugna transegisset: sic quoque partem
propemodum hac profecit industria. Namque ubi copia pugnandi facta est ex-
ercitus romanus oppressus impetu Numantinorum terga conuertit: sed incre-
patione & minis obiectantis sese consulis: manuque retinentis tandem indi-
gnatus in hostem rediit. & quem fugiebat fugere compulit. Difficilis in re
latu fides. Numantinos effugauere. & fugientes uidere Romani. Vnde
quis Scipio: quia præter spem acciderat: lætatus & gloriatus esset. tamē ul-
tra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaque Scipio insisten-
dum inopinatis prouentibus censuit. urbem ipsam obsidione conclusit. fossa &
circūdedit: cuius latitudo pedibus .x. altitudo .xx. fuit. Ipsam deinde uallibus
sudibus præstructam crebris turribus communiuit. ut si qua ab erumpente ho-
ste in eum tentaret irruptio: iam non quasi obsessor cum obsesso: sed uersa uice
obsessus obsesso repugnaret. Numantia autem intumulo sita haud procul
a flumine Durio tria. M. passuum ambitu muri amplexabatur: quibus aliqui asse-
rant eam & paruo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile est: cum hoc spatii
cura alendorum custodiendorumque pecorum: uel etiam exercendi ruris comodo:
cum bello premerentur: incluserint: ipsi arcem paruam natura munitam obtinentes
Alioquin tantam paucitatem hominum tam amplum urbis spatium non munire magis
quam perdere uidebatur. Igitur conclusi diu Numantini: & fame trucidati dediti-
onem sui obtulerunt. si tolerabilia iuberentur: sæpe etiam orantes iustæ pu-
gnæ facultatem: ut tanquam uiris mori liceret. Ultimo omnes subito duabus por-
tis eruperunt: larga prius portione usi non uini: cuius ferax is locus non est: sed
succo tritici per artem confectio: quem succum a calefaciendo celiā uocant. Susci-
tata enim ignea illa uis germis madefactæ frugis. ac deinde siccatur. & post
in farinam redacta molli succo admisceat: quo fermento sapor austeritatis
& calor ebrietatis adiicitur. Hac igitur portione post longam famem recalescentes
bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen & usque ad piculum romanorum fuit
Itaque romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendo præbauissent ni-
si sub Scipione pugnassent. Numantini interfectis suorum fortissimis bello
cedunt: compositis tamē ordinibus. nec sicut fugientes in urbem reuertuntur
corpa interfectorum ad sepulturam oblata accipere noluerunt. nouissima spe des-
patois in morte omnes destinati clausam urbem ipsi introrsum succenderunt: cum
etiam propter ferro ueneno atque igne consumpti sunt. Romani nihil ex his pe-
nitentiam habere uictis præter securitatem suam. neque. n. euerfa Numantia uicisse
se magis Numantinos quam euasisse duxerunt. Vnum Numantinum uictoris ca-
tena non tenuit: unde triumphus dederit: Roma non uidit. Aurum uel argentum

quod igni superesse potuisset: apud pauperes nō fuit. arma & uestes ignis absumpsit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacē pctiisse.

Gif ea tēpestate cū hæc apud Numantiam gesta sunt: apud romam Gracchorū seditioes agitabant. Scipio autem cum deleta Numantia cæteras Hispaniæ gentes pace cōponeret: Tiresū quendam Celticum principem consuluit: qua ope res Numantina aut prius iūicta durasset: aut post fuisset euerfa. Tiresus respondit. Cōcordia iūicta discordia exitio fuit: quod Romani tanq̄ sibi ac de se dictuz exempli loco acceperūt. q̄ppe q̄bus iam de seditiōe discordantis toti⁹ urbis nunciabaf. Carthagine Numantiaq̄ deleta orif apud Romanos uti lis de p̄uisione collatio. & orif infamis de ambitiōe cōtentio. Gracch⁹ tribunus plebis iratus nobilitati: quod inter auctores Numantini foederis notatus eēt: agy a priuatis eaten⁹ possessū populo diuidi statuit. Octauo tribuno plebis obsistēti ademit iperiū. & successorē Numitiū dedit. His causis senatū ira. populū supbia iuasit. ac tunc forte Attalus Eumenis fili⁹ moriens testamento populū Romanū impio Asiæ heredem succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precio appetēs legē tulit uti pecunia: quæ fuisset Attali: populo distribuere. Obsistēte Nasica etiam Pōpeius spondit: se Gracchū cū primū magistratū adisset: ac cusatur.

In urbe ottam seditioem grauem. & in Sicilia seruilem contagionē

Racbus cū niteret: ut ipse tribun⁹ plebis subsequēte anno permaneret: cūque comitiōy die seditiōes populi accederet: auctore Nasica inflāmata nobilitas fragmētis subfeliōy plebē fugauit. Gracchus p̄ gradus q̄bus itur sup Calphurniū fornicem detractō adminiculo fugiēs ictus fragmēto subfeli corruit. Rursusq̄ assurgēs alio ictu clauæ cerebro ipactæ exanimat⁹ ē. Ducenti præterea ī ea seditiōe īterfecti. eoyque corpora in Tiberim piccta sunt. ipsi⁹ quoq̄ Gracchi inhumatū cadauer extabuit. Orta præterea ī Sicilia belli seruilis cōtagio multas late infecit puincias. Nā & Minturnis. cccc. l. serui ī crucē acti: & Sinuessæ ad. iiii. M. seruoy a Quīto Metello & Gneo Seruilio cæpiōe oppressa sūt. In metallis quoq̄ Atheniēsū idē tumult⁹ seruilis ab Heraclito prætore discussus ē. Apud Delon & serui nouo motu itume scētes opidāis præueniētib⁹ pressi sūt absq̄ illo priō Siciliēs mali fomite: a quo iste uelut scitillæ emicātes diuersa hæc incēdia sciauit. ī sicilia

enī post Fuluiū consulē Pīso consul Mamerciū oppidū expugnauit. ubi octo. M. fugitiuorū interfecit. quos autē capere potuit patibulo suffixit: cui cū Rutulī cōsul successisset: idē quoq; Taurominiū & Actna; firmissima fugitiuorū refugia bello recepit: ubi ampli⁹ q̄. xx. M. tunc seruorū trucidata referūtur. Misera p̄fecto talis belli & inextricabilis causa. Pereundū utique dominis erat: nisi insolescentib⁹ seruis ferro obuiā iret. Sed tamē in ipsis quoq; infelicissimis dānis pugnae & infeliciorib⁹ lucris uictoriae: quanti p̄iere uicti: tantū p̄didere uictores.

Attalū regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

Nno ab urbe condita. dc. xxii. Publius Lycini⁹ Crassus cōsul & pontifex maximus aduersus Aristonicū Attali fratrem qui traditā testamento Romanis Asiā puaserat: cū instructissimo ē missus exercitu. Præterea magnis regibus: hoc ē Nicomede Bithuniæ Mithridate Ponti & Armeniæ Ariarathe Cappadociæ Philomene Paphlagoniæ: eorumque maximis copiis adiutus conserto tamen bello uictus ē. Et cum exercitu post plurimam cædem in fugā acto ipse iam circūuentus ab hostibus: & pene captus eēt: uirgam: qua erat usus ad equū: in oculum Thracis impexit. Barbarus autē cum ira & dolore exarsisset: iarus Crassi gladio transuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis efugit & dedecus & seruitutē. Perpenna consul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade exercitus Romani raptim in Asiā peruolauit. Aristonicū recenti uictoria feriantem iprouiso bello adortus nudatum omnibus copiis in fugā uertit. Cūque Stratonicē urbē: ad quā ille confugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditiōem coegit. Perpenna consul apud Pergamū corrept⁹ morbo diē obiit. Aristonic⁹ uero ductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strangulatus ē. Eodē anno Ptolemæi Alexandrinorū regis uita misera miseriorē uitæ exitū dedit. Is enī sororē suam stupro cognitā: ac deīde ī m̄imōio receptā: turpi⁹ quam duxit: abiecit. Priuignam uero suā: hoc ē filiam sororis & cōiugis coniugē: asciuit: filiūq; suū: quē ex sorore suscepit: necnō & filiū fr̄is occidit. Quam ob rē tantis icestis parricidiisq; execrabilis ab alexandrinis regno pulsus ē. Inisdē t̄pibus Anthioch⁹ nō cōtent⁹ Babilōia atque Heebathana totū Mediæ īperiū aduersus Pharaathem Parthorū regē congressus uictus ē: q̄ cū in exercitu suo. ccc. M. armatorū haberi uideret. c. M. & amplius calonū & lixarū imista scortis & histrionibus traherat. Itaque facile cum uniuerso exercitu suo Parthorum uiribus oppressus interiit. Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio cōsulibus

Publium Scipionem Africarium pridie p̄ contione de piculo salutis
sue contestatum: quod sibi p̄ patria laboranti ab improbis & ingratis de
nunciari cognouisset: alio die mane exanimē in cubiculo suo reptus nō
temere inter mala romanorū maxima recensuerim: p̄sertim cum tant⁹ i
ea urbe Africani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuo eo neq; so
ciale neque ciuile bellum posse existere crederetur. Hunc q̄dam uxoris
sue Sempronie: Gracchorū autem sororis dolo necatum ferunt: ne sce
lerata: ut credo: familia: atque in p̄niciem patrie sue nata inter ip̄ias se
ditiones uiroꝝ non etiam facinorib⁹ mulierū esset immanior.

Iteꝝ Aetnam uasto tremore exundasse igneis globis

Arco Aemilio & Lucio Oreste consulib⁹ Aetna uasto tremo
re concussa exundauit igneis globis. Rursusque alio die Lypa
ra insula & uicinū circa eam mare i tantū efferbuit: ut adustas
quoq; rupes dissoluerit: tabulataque nauium liqua factis ceris extorue
rit: exanimatos pisces supnatantes excoxit: homines quoque nisi qui
longius potuerunt diffugere: reciproco anhelitu calidi aeris adustis in
trorsum uitalibus suffocari.

Vbi in Africa a belloꝝ excidiis cessatū est: horribilem & inusitatā
perditionem locustarū secutam.

Arco Plautio Isæo & Marco Fulvio Flacco consulib⁹ uix duꝝ
Africam a belloꝝ excidiis q̄scentē horribilis & inusitata p̄
ditio cōsecuta ē. Namq; cū p̄ totam Africā imensæ locustarū
multitudines coaluissent. & nō modo iam sp̄e cunctā frugū abrauissent
herbasq; oēs cum parte radicū & folia arborū cū teneritudine ramorū
consūpsissent: uerū etiam amaras cortices atque arida ligna perrosissent
repentino arrepta uēto: atque in globos coacta: portataque diu p̄ aerē
Africano pelago imersæ sunt. Harū cū imensos aceros longe undis
urgentibus fluctus p̄ extenta late litora ppulissent: tetrū nimis atq; ul
tra opinionem pestiferū odorē tabida & putrefacta congeries exhaluit.
Vnde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta ē: ut auiꝝ
pecudū ac bestiarū corruptione aeris dissolutarū putrefacta passis cada
uera uitiū corruptionis auerent. At uero quanta fuerit hominū lues
ego ipse dū refero: toto corpore phorresco. Siquidem in Numidia in qua
tunc Micipsa rex erat. dccc. M. hominū circa oram uero maritimā qua

maxime Carthaginensi atq; Vticēsi litori adiacet: plus q̄. cc. milia pisse traditū est. Apud ipsam uero Vticam ciuitatē. xxx. milia militum: quæ ad præsidium totius Aphricæ ordinata fuerant exticta atq; abraſa sūt. Quæ clades tam repentina ac uiolēta institit: ut tunc apud Vticam sub una die p unā portam ex illis iuniorib⁹ plus q̄. M. d. mortuos elatos fuisse narret. Vex tamen pace & grā oīpotentis dei dixerim: de cui⁹ misericordia & in cui⁹ fiducia hæc loquor: q̄uis & tpibus nostris exoriatur aliquando hæ diuersis ptibus locustæ: & plerūque etiam. sed tolerabiliter ledant: nunq̄ tamen tpibus christianis tanta uis inextricabilis mali accidit: ut pncies locustarū: quæ nullo mō ferri uiua potuisset: mortua pl⁹ noceret. & qua diu uiuente peritura erant oīa: ea perdita pereuntib⁹ magis oībus optandum fuerit: ne periret.

Post euerſam Carthaginē iteꝝ iuſſum est eā restitui.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Quīto Tito Flaminio cōsulibus Carthago ī Aphrica restitui iulsa. xx. & secundo demū anno: q̄ fuerat euerſa: deductis ciuiū Romanorū familiis: quæ eam incolerent: restituta & repleta ē: magno ante pdigio præcedente. Nam cū mensores ad limitandum Carthaginensem agꝝ missi stipites terminorum indices fixos: nocte a lupis reuulsos mordicus: corrososque reperissent: aliq̄ diu hæsitatum ē: utꝝ Romanæ paci expediret: Carthaginem reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi illius: q̄ iam occisus in seditōe fuerat frater: tribun⁹ plebis per tumultum creatus: magna rei publicæ pncies fuit. Nam cuꝝ sæpe populum romanum largitionibus pmissisque nimis in acerbissimas seditio nes excitauisset: maxime legis agrariæ cā p qua etiam frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus: tandē a tribunatu minutio successore decessit. Minutius tribunus cum maxia ex pte decessoris sui Gracchi statuta cōuulsisset: legesque abrogasset. Gaius Gracchus cū Fulvio Flacco ingenti stipatus agmīe capitolium ubi concio agitabatur: ascendit. Ibi maximo tumulto excitato qdam præco a Gracchanis iteꝝfectus: uelut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatus cinctus: comitante & Graccho togato: breuēque gladium sub sinistra occultante: q̄uis & præconē frustra præmisisset: q̄ seruos ad libertatē uocaret: Ianum tanq̄ ī arce occupauit: contra quē Decius Brutus uir cōsularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flaccus. Gracchus postq̄ in tēplum mineruæ successerat: gladio incubere uolēs

interuentu lictoris retent^o ē. Itaque cū diu anceps bellū agitaret: tandē sagittarii ab Opimio missi consertā multitudinē disturbauerunt. Duo Flacci pater filiusq; cū p̄ adē Lunæ in domū priuatam desiluissent: fortesque obiecissent: rescisso craticio pariete: cōfossi sunt. Gracch^o pro se amicis pugnantib^o ac petentib^o ægere ad pontē subliciū puenit: ibiq; ne uiu^o caperet: ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisū cōsuli allatū est. corpus ad Corneliā matrē Missenū oppidū deuectū ē. Hæc autē Cornelia Africani maioris filia Missenū post prioris filii mortē secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adoleseēs in robore necatus est. Ex factiōne Gracchi. cc. l. hoīes in Auētino mōte cæsi referūt Opimi^o consul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nam amplius q̄ tria. M. hominū suppliciis necauit: ex qbus plurimi ne dicta qdem cā innocētes interfecti sunt. Iisdē t̄pibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit. & piraticaz infestationē: quæ ab iisdē tunc exoriebat plurima incolarū cæde cōpressit. Gneus quoq; Domiti^o p̄ consul Allobroges Gallos iuxta oppidū Vindaliū grauissimo bello uicit: maxime cū elephantorū noua forma equi hostiu; hostesque conterriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa referūtur. iii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

Odē t̄pe Aetna mons ultra solitū exarsit: & torrentibus igneis supfusis lateq; circūfluentib^o Catinā urbē sinēsq; ei^o oppresit ita: ut tecta ædiū calidis cinerib^o præusta & prægrauata corruerent: cui^o leuandæ cladis cā senatus. x. annorū uectigalia Catinensib^o remisit.

Iugurthæ Numidarū regi bellū cōsensu populi Romāi senatū idixisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius consul Bytinto regi Arneruorū Gallia ciuitatis bellū maxio instructu cōparātū adeo cū paruo exercitu occurrit: ut Bytintus paucitatē romanorū uix ad escā canibus: quos in agmine habebat: sufficē posse iactaret: qui cū sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parū eē intelligeret: aliū cū paucis lincib^o catenisq; cōnexū supstratis confixisque tabulis struxit. Cōserta pugna: & diu grauiter agitata uicti galli: cōuersique in fugā: dū quisque sibi timet: coaceruatis icōsulte agminibus præpropere transitu pōtis uincla ruperūt. ac n. ox cū ipsis lincibus merfi sunt. c. lxxx. M. armatorū in exercitu Bytinti fuisse tradūtur.

ex quibus c. l. M. uel caesa uel merfa sunt. Quintus Martius consul Gallorum gentem sub radice alpiu sita bello aggressus est: qui cum se Romanis copiis circumseptos uiderent: belloque ipares fore intelligerent: occisis coniugibus ac liberis in flammis sese proiecerunt. Qui uero praecipue Romanis pagenda tunc mortis suae copiam non habuerant: captique fuerant alii ferro alii suspensio. alii abnegato cibo sese consumserunt: nullisque oio uel puulus superfuit: qui seruitutis conditionem uitae amore tolerant.

Nunc ab urbe condita. dc. xxxv. Publio Scipione Nasica & Lucio Calpurnio Bestia consulibus Jugurthae Numidarum regi bellum consensu populi Romani senatus indixit. Sed ego de Jugurtha ordinis tantum loco & causa commemorationis breuiter perstrinxerim: quia ut de natura eius uaria atque intolerabili. ita & de rebus tam dolose: quam strenue gestis propter optimam scriptorum luculentiam satis sufficiens apud omnes noticia est. Igitur Jugurtha Micipsae Numidarum regis adoptiuus haeres: que inter naturales eius filios factus primus cohaeredes suos: id est Hyspale occidit. Atherbale bello uictum Africa expulit. Calpurnium inde consulem aduersum se missum pecunia corrupit: atque ad turpissimas conditiones pacis adduxit. Praeterea cum Roma ipse uenisset omnibus pecunia aut corruptis: aut attentatis seditioes dissensionisque permiscuit: quam cum egredere: infami satis notauit eulogio: dicens. O urbem uenalem & matrem pituram: si emptorem inuenierit. In sequenti anno Aulum Posthumium Posthumii consulis fratrem: quem is. xl. M. armatorum exercitui praefecerat apud Calamam urbem thesauris regis conditis inhiantem bello oppressit: cui uictorio ignominiosissimum foedus exegit. Vniuersam pene Africam a Romanis deficientem regno suo iunxit. Postea tamen Metelli consulis integritate & disciplina coercitus: duobus etiam praeliis uictus uidit praesente se & uastari Numidiam suam & non posse defendi. a quo in ditionem coactus. ccc. obsides dedit. frumentum atque alios comestus pro soluturum sese spondit. iiii. M. amplius profugarum reddidit. Exin cum incertus in pace improbos non prohiberet excusus: Gaii Marii consulis non minore pene quam ipse praeditus erat: astutia Romanisque uiribus fractus est: maxime postquam Marius urbem Capsam ab Hercule Phoenice: ut ferunt conditam regis tunc thesauris confertissimam dolo circumuenit. & cepit. Diffidens deinde propriis rebus & uiribus Jugurtha societatem cum Boccho maurorege fecit: cuius equitatu in imensum auctus marianum exercitum creberrimis incursionibus fatigauit. Postremum apud Cyrtham urbem antiquam masanissae regiam aduersum Romanos expugnationem ei parantes. lx. milia equitum

iustructus occurrit. Nunq̄ ulla Romano militi tumultuosior pugna
& terribior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū & īpeten
tiū equitū suscitatus puluis cælū subtexuerit: diē ademerit: noctemq̄
obduxerit: tant⁹ aut̄ telorū nimbus ingruerit ut nulla pars corporis eēt
ab ictu tuta: q̄ppe quib⁹ & uisus ad p̄spiciendū īpedimento caliginis &
expeditio ad cauendū compressiōe multitudinis deerat. Nec laborabat
eques Maurus ac Numida: ut bene collocatū hostē opportuno teli im
petu rimaret. sed poti⁹ in incertū pila mittebant: certi: quod uulnera in
certa nō essent. Ita coacti in unū Romani eq̄tes. in unū pedites densabā
Intercapedinē tanti piculi nox interueniēs finē dedit. Eadē postera die
& belli & piculi facies erat erumpere in hostē: q̄uis stricto miles gladio
nō ualebat ferire. emin⁹ enī iaculis repellebat. fugerī nō poterat. Undiq̄
enī uelocior ad p̄sequendū eques incluserat. Iā tertia dies & nullū ūde
cūq̄ suffragiū. dira undiq̄ mortis facies obiiciebat. Tandē Marius cō
sul forti despatōe spei uia fecit. & cū uniuerso simul agmīe prorupit e
uallo. cāpoq̄ sese simul e p̄lio dedit. Et cū iteꝝ circūfusi hostes non
solū agminis extrema laniarent: ueꝝ etiā media excussis p̄cul telis cede
rent: turbatosq̄ Romanos insup̄ etiā æstu solis ītoleantia sitis: mortis
circūstantia usque ad extremū despationis fatigaret: subito notū illud
romanoꝝ aduersus Aphros tēpestatū imbriūq̄ suffragiū celo missū
inspat̄ salutis fuit. Siq̄dē repentina pluuia sitientib⁹ Romanis & æstu
antib⁹ refrigeriū potūque p̄buit. Porro aut̄ Numidis hastilia telorū:
quæ manu intorquere sine amētis solent: lubrica ac p̄ hoc īutilia reddi
dit. Scuta etiā: quæ elephanti corio extēto atque durato habilia & tuta
gestabant: cui⁹ ea natura ē: ut acceptū imbrē: tanq̄ spōgia ebibat: ac per
hoc intractabile repentino pondere fiat: q̄a circūferri nō poterant: defen
dere nequiuerūt. Ita ex inspatō conturbatis destitutisq̄ Mauris ac Nu
midis Bocchus & Iugurtha fugerūt. Post hoc. I. M. armatorū nouissi
mo bello ab iisdē regibus obiecta. hæc quoque usq̄ ad internitionē ro
manis uicentib⁹ caesa referūtur. Ex eo Bocchus spem belli abiiciēs pacē
petiuit. atq̄ in preciū pacis Iugurthā dolo captū catenisq̄ obrutū per
Syllā legatū misit ad Mariū: q̄ in triūpho ante currū cū duob⁹ filiis su
is actus mox in carcere strangulat⁹ ē. Iisdē diebus obscœnū pdigiū ac
triste uisū ē. Luci⁹ Aelius eques Roman⁹ cū uxore & filia Roma ī apu
liā rediens tēpestate correptus ē: q̄ cuꝝ filiā consternatam uideret: ut ci
tius p̄priorib⁹ tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisque eq̄s filiā
uirginem equo insidentē in mediū agmen accepit. Puella uero ictu ful
minis exaīata est. Sed oībus sine scissura aliqua uestimētis ademptis: ac

pectoris pedūq; uinculis dissolutis: monilib⁹ & anulisq; discussis: ipso quoque corpore illaeso: nisi quod obscœnū in modum nuda: & lingua paululū exerta iacuit equus quoque ipse quo utebatur straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis pcul iacuit Post hoc paruo intercessu tēpis Luci⁹ Vecturius eques Roman⁹ Aemiliaz uirginē Vestalē furtiuo stupro polluit. Duas preterea uirgines Vestales eadez Aemilia ad participatiōem incesti sollicitas cōturbernalib⁹ sui corruptoris exposnit ac tradidit. Indicio p seruūz factō suppliciū de omnib⁹ sūptū ē. Iisdē preterea Iugurthini belli tēporibus Lucius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usque ad oceanū persecutus: rursūq; ab eisdem insidiis circūuētus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio quæ in castra cōfugerat: deleret: obsides & dimidiā partem rerū ōniū Tigurinis turpissimo fœdere dedit: q; Romam reuersus a Cœlio tribuno plebis die dicta eo q; Tigurius obsides dederat: in exiliū profugit. Scipio pro cōsul capta urbe Galloz: cui nomē ē Tolosa. c. M. ponderis auri & argēti. cx. M. e templo Apollinis sustulit: quod cū ad Massiliam amicam populo Romano urbē cū præsidiis misisset. interfectis clam: sicut qdam cōtestant: quib⁹ ea custodiēda & peruehēda cōmiserat cuncta per scelus furatus fuisse narrat. Vnde magna quæstio post Romæ acta est.

Multas gentes in unū conspirasse: ut Romanum nomē delerent.

Nno ab urbe condita: dcxlii. Gaius Manlius & Quintus Cæpio pro consules aduersus Cimbroz & Teutones Tigurinos & Ambronas Galloz gētes: quæ tūc: ut imperiū: Romanum extinguerent: conspirauerāt: missi: prouincias sibi: Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi duz inter se grauissima inuidia & contentione disceptant cū magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siq; dem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus. atq; interfectus est. Duo filii consulis cæsi. lxxx. M. Romanoz sociorumque ea tēpestate trucidata. lx. M. calonum atque lixaz interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus. exercitu. x. tātummodo homines: qui miserz nuntiuz ad agēdas miseras reportarēt: superfuisse referunt. Hostes binis castris atque ingenti præda potiti noua quadam atque isolita execratiōe cuncta: quæ ceperant: pessum dederunt. Vestis discissa & piecta est. auz argentumque in flumen abiectum est lorica uiroz concisa. phalera quoque equoz. dispersita. equi ipsi gurgitibus immerſi. homines laqueis

collo inditis ex arborib⁹ suspēsi sūt ita: ut nihil prædæ uictor: nihil mi
sericordiæ uictus agnosceret. Maximus tūc Romæ nō solū luctus: uerū
etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri alpes trāsgrederētur: Italiāque dele
rent. Iisdē tpibus Quint⁹ Fabius Maximus filiū suū adolescētē ruri re
legatū cū duob⁹ seruis patricidii mīstris īterfecit. ipsosque cōtinuo ser
uos ī precīū sceleris māumisit. Die dicta: Gneo Pōpeio accusante dānat⁹
est. Igit⁹ Marius quarto cōsul: cū iuxta Isarā Rhodanumque flumina:
ubi in sese confluunt: castra potuisset: Teutones Cimbri & Tigurini &
Ambrones: postq̄ continuo triduo circa Romanorū castra pugnarunt: si
quo pacto eos excuterēt uallo: atque ī æquū funderēt: trib⁹ agminibus
Italiā petere destinarūt. Marius post digressū hostiū castra mouit. &
collem occupauit: qui campo & fluuio: ubi hostes sese diffūderāt: immi
nebat. Cunque excitui eius aqua ad potandū deesset: querelis omnium
coargueret. aquā quidē in cōspectu esse respōdit. sed eam ferro esse uen
dicādā. Primis itaque calonib⁹ cū clamore ī pugnam ruētibus subsecu
tus exercitus: mox iusto certamīe cōpositis ordinibus bellū est: & uicere
Romani. Quarto die rursus productæ utrinque in cāpū acies usque ad
meridie pene pari pugna uere discrimīe. Post: ubi īcalescēte sole fluxa
Galloy corpora in modū niuiū distabuerunt usq; in noctē cædes poti⁹
quā pugna ptracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello īterfecta sūt
lxxx. M. capta. uix. iiii. M. fugisse referunt. Dux quoque eorū Teutoboc
chus occisus est. Mulieres eorū cōstantiore animo: quā: si uicissent: peti
erūt a cōsule: ut sibi īuiolata castitate uirginib⁹ sacris mīstrare fas esset:
quo uitā sibi reseruarēt. quam rem: cū nō impetrassent: paruulis suis ad
saxa illis cūctæ sese ferro ac suspēdio peremerūt. Hæc de Tigurinis &
Ambronibus gesta sūt. Teutones autē & Cimbri integris copiis alpiū ni
ues emensi Italiæ plana puaserūt. Ibi que cū rigidum genus diu blandi
oribus auris cibus poculis ac lauacris emolliret: Marius Quintū consul
& Catulus aduersus eos missi: die ad pugnam & campo dato: Hānibalis
secuti ingeniū ī nebula disposuere pugnam in sole pugnauerunt. Prima
siq; dem pturbatio Galloy fuit: quod Romanam aciem prius offendere
dispositam: quam adesse senserunt. Cunq; ilico uulnerati equites retro
in suos cogere: totāque multitudinem indisposite adhuc aduentantē
conturbarent: & sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus eorū
pulsus oppleuit. & splendor hebetauit. Ita factū ē: ut tanta ac tam terri
bilis multitudo minima Romanorū clade: sua ultima internitione cade
retur. Centum xl. M. eorū tūc in bello cæsa. xl. M. capta dicunt. Mulieres
grauio: em pene excitauere pugnam: quæ plaustris in modū castrorū

circūstructis: ipse at̄ de super ppugnātes diu ppe repulete rōanos. Sed cum ab his nouo cōdis genere terrerent: abscisis. n. cum crine uerticibus inhonesto satis uulnere turpes relinquebant seruo qd̄ in hostē sumpserant: in se suosq; uerteēt. nāq; aliā cursim mutuo iugulate. aliā apprehensis inuicē faucibus strangulate. aliā funibus per equorū crura cōstis ipsiq; eqs extimulatis qbus equorū crura nexuerant: ididere ceruices quousq; ptractā atque exanimatā sunt. aliā laqueo de subiectis plaustrorū temonibus pependēt. Inuenta est & quādā quæ duos filios traiecit per colla eorū laqueis ad suos pedes uinxerit: & cum se ipsam suspēdio morituram dimisisset: secum traxerit occidendos. Inter hęc multa & miserabilia mortis genera. reguli quoq; duo strictis in se gladiis ceciderunt. Lucius & Boiorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Censorix capti sunt. Ita in his duobus præliis. ccc. l. M. Gallorū occisa. & c. xl. M. capta sunt absque innumera mulierū multitudine: que se suosq; paruulos fœmineo furore: ui at̄ uirili necauerunt. Post triumphū Marii incredibile facinus & nunq̄ antea rōanis cognitū ppetratū fuisse.

Gis talē Marii triumphū rōanāq; uictoriā incredibile facin⁹: & nunq̄ antea rōanis cognitū Romæ subito perpetratum uersa in horrorē ac mærorē tota urbe fuscavit. Publitiū qdam malleolus suis anitētibus mrem suam interfecit. Dānatus parricidio: infutusque culleo in mare p̄iectus est: impleueruntque romani facinus & pœnam: de qua re solon atheniensis decernere nō ausus fuerat: dum fieri posse nō credit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: etiam hoc fieri posse intelligentes supplicium singulare sanxerunt. Anno ab urbe cōdita. dcv. post cībricum & Teutonicum bellum & qntum marii cōsulatum: quo status impetii rōmani iure cōsuatus iudicat. cōsulatu sexto eiusde; Gaii marii ita labefactatus ē ut pene usque ad extremū intestina clade conciderit. Euoluere ac percutrere mihi discordiarū ambages & inextricabiles seditionum causas incōmodum simul ac longum uidet̄. sane breuiter strinxisse sufficiat: qd̄ primus Lucius Apuleius saturninus excitati tumultus auctor extiterit: qnto Metello Numidico uiro sane primario acerrimus inimicus: q eum censorem creatum ptractum. domo atque in capitolium fugientē armata multitudine obsedit: unde eqtum rōanorū indignatōe deiectus est: plurima ante capitolium cæde facta. Anumium deinde competitorum suum saturninus & Glaucia fraude Gaii Marii cōsulis occiderunt. subsequente anno marius sextum consulum & Glaucia prætor & saturninus tribunus plebis conspirauerunt: Metellum Numidicum in exilium quacunq; ui ager. Die dicta a suppositis eiusde; factōis

infamibus a suis contione domi suae habuit. ibique ab aliis rex. ab aliis
imperator e appellatus. Marius manipulati plebe descripta alter consul
cum praesidiis in colle disposuit. ipse portas communiuit. In foro praeliu com-
missum e. Saturninus a marianis foro pulsus in capitolium confugit. Marius
fistulas quibus eo aqua deducebatur incidit. Bellum deinde in aditu capitolii
horridum satis actum e. multique circa saufenium & saturninum caesi. saturni-
nus palam clamitans marium auctorem esse omnium molitionum suarum contestatus
e. Cum autem ipse saturninus & saufenius & Labienus cogente Mario in cu-
ria confugissent: per equos romanos effractis foribus occisi sunt. Gaius
Glauca extractus e domo Claudii trucidatus e. Furius tribunus plebis
bona omnium publicanda decreuit. Gneus Dolabella saturnini frater per
forolitorium fugiens cum Lucio Iegano interfectus est. Itaque auctorum
tantae seditiois occisus res populo fuit. Tunc Cato atque Pompeius rogationes
de reditu metelli Numidici totius urbis gaudio promulgarunt. quod ne profi-
ceretur: Marii consulis & Furii tribuni plebis factionibus intercessum e: Kuri-
tilius quoque uir integerrimus adeo fidei atque innocentiae constantia usus
est: ut die sibi ab accusatoribus dicta usque ad cognitionem neque capillum
barbae dimiserit. neque sordida ueste humili ue habitu suffragatores
conciliarit. inimicos promulserit: iudices tparit: oronemque a praetore con-
cessam nihilo summissiore quam auius huerit. Cum euidenti oppugnare ca-
lunia & opione bonorum omnium iure absoluendum putaret: prius iudicium con-
denatus e: quod Smyrna commigrans litterarum studiis contentus consenuit

Mastam urbem prodigia terruerunt.

Anno ab urbe condita. dc. lix. Iulio Caesare & Lucio Marco Phi-
lippo consulibus intestinis causis sociale bellum tota commouit
Italia. Si quidem Liuius Drusus tribunus plebis Latinos omnes spe
libertatis illectos cum placito explere non posset: in arma excitauit: quo ac-
cessit ut mastam urbem prodigia dira terrerent. Nam sub ortu solis globus ig-
nis a regione septentrionis cum maximo celi fragore emicuit. Apud Areti-
nos cum panes per conuiuia frangerent: cruore mediis panibus quasi e uul-
neribus corporum fluxit. Praeterea per septem continuos dies grando lapidum
imistis & testarum fragmentis terram latissime uerberauit. In Sannitibus ua-
stissimo hiatu terrae flamma prorupit. & usque in caelum extendi uisa e. Com-
plures praeterea in itinere uidere Romani globus coloris aurei caelo ad
terram deuolui. maioremque factum rursus a terra in sublime ad orientem so-
lem ferri ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tatis malis an-
xius domi suae incerto quodam auctore interfectus est. Igitur Picentes & Ve-
stini Marsi Peligni Marrucini Sannites & Lucani: cum adhuc occultam de-

fectiō; meditantē: Gaiū Seruiū prætorē legatū ad se missū apud Asculū occiderūt: statiq; clausa cītate oēs ciues rōanos in dicta cæde iugularūt. Continuo atrocissimā pñiciem infamissima præcessere pdigia. Nāque oīum generū aīalia: quæ man⁹ hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere solita erant: relictis stabulis pascuisq; cū balatu hīnitu mugituq; miserabili ad siluas montesq; fugerūt. Canes quoq; quorū natura est extra hoīes esse non posse: lachrimosis ululatis uagi luporū ritu oberrarunt. Igit Gneius Pōpei⁹ prætor cū Picentib⁹ iussu senatus bellū gessit & uict⁹ est. Postq; sibi Sannites Papiū Mutiliū ipatorez præfecerant: Marsi at Agamenonem archipiratam præoptauerant: Julius Cæsar Sannitūz pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius consul Mariū ppinquū suū legatū sibi legit: quem assidue submonentem moraz bello utilē fore & paulisp in castris exerceri militem oportere tironem. dolo id cū agere ratus contempsit: seseq; ī insidias marsoz & uniuersū agmen exercitus sui incautus iniecit: ubi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti & octo. M. rōanorū militū cæsa sūt. Arma & corpora interfectoz in conspectu marii legati Telonius Flauius ptulit: atq; in testioniū cladis euexit. marius raptis cōtinuo copiis uictores inspatu oppressit. octo. M. & ipse marsoz interfecit. Cæpio aut a Vestinis & marsis deductus in insidias cū exercitu trucidat⁹ est. Julius Cæsar postq; apud Eferniaz uict⁹ aufugerat: cōtractis undiq; copiis aduersus Sannitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cūque ab exercitu ipator appellatus esset: romāq; nūcios p adcepta uictoria misisset: senat⁹ sagū: hoc ē uestē maroris: quā ex orto sociali bello sūpserat: hac spe aridente deposuit. atq; antiqū togæ decorē recupauit. mari⁹ deinde sex. M. marsoz cecidit. septem milia armis exiit. Sylla cū. xx. iiii. cohortib⁹ Eferniam missus: ubi artificissima obsidione romani ciues & milites premebant: maxio bello & plurima cæde hostiū urbē sociosque seruauit. Gneus Pōpeius Pigentes graui prælio fudit: qua uictoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia rēcepit: cū togas tantūmodo de uictoria Cæsarī primū respirāte sūpsisset. Porcius Cato prætor & Plotius legat⁹ Hetruscos & Umbros plurimo sanguine ipenso difficillimo labore uicerūt. Gneo Pōpeio & Porcio Catone cōsulib⁹: Pōpeius diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamen expugna uisset: nisi populū in campū prūpentē grauiissima oppressione uicisset. Decē & octo milia marsoz in ea pugna cū Franco suo ipatore cæsa sūt capta. iiii. milia. Quatuor milia autem Italicorum uiroz ex ea cæde profugorum iugum montis coacto in unum agmine forte conscenderant. ubi oppressi examinatique niuib⁹ miserabili morte riguerūt & uisebāt

nec ullū erat p̄cul̄ intuentib⁹ mortis indicatiū nisi diuina imobilitas quaz
nullo mō hūanæ uitæ uegetatio diu p̄peti p̄t. Eadem die Picēses uicti
sūt: quorū dux Iudacilius uocatis p̄cipib⁹ suis p̄ magnificas epulas
largaq; pocula cūctos ad exēplū sui puocans hausto ueneno cōsupt⁹ ē:
cūctis factū ei⁹ laudatib⁹: sed nemie subsequēte. Anno ab urbe cōdita. dc
lxi. cū ad obsidēdos Sānites Pōpei⁹ & roman⁹ isset exercit⁹ & Posthumi⁹
Albin⁹ uir cōsularis tūc Lucii Syllæ legat⁹ itolerabili supbia oīuz in se
militū odia suscitasset: lapidib⁹ occisus ē. Sylla cōsul ciuile cruorē nō ni
si sanguie hostili expiari posse testat⁹ ē: cuius rei cōscia p̄mot⁹ exercit⁹ ita
pugnā adorsus ē: ut sibi unusq;sq; p̄uidū uideret: nisi uicisset. xviii. Sā
nitū. M. illo p̄alio cæsa sūt. Iuuentiū quoq; Italicū ducē & magnū ip
si⁹ populū p̄secut⁹ occidit. Porci⁹ Cato cōsul marianas copias habēs: cū
aliquāta strenue gessiss; gloriat⁹ ē. Gaiū Mariū nō maiora fecisse & ob
hoc cū ad lacū Fucinū cōtra Marfos bellū gereret: a filio Gaii marii i tu
multu belli: q̄si ab incerto auctore p̄stratus ē. Gaius Gabin⁹ legatus i ex
pugnatiōe hostiliū castrorū interfectus ē. Marrucini Vestiniq; Sulpitio
legato Pōpei⁹ p̄sequēte uastati sūt. Pōpedi⁹ & Obsidi⁹ Itali ip̄atores ab
eodē Sulpitio apud flumē theanū horribili p̄alio oppressi & occisi sūt
Pōpeius Asculū ingressus p̄fectos & centuriōes cūctosq; p̄cipes eorū
uirgis cecidit. securiq; pcussit. suos p̄adāq; oēm sub hasta uēdidit. re
liquos liberos q̄dē: sed nudos & egētes abire p̄cepit. Et cū de hac p̄a
da opitulatōz aliq̄ in usuz stipendii publici senatus fore sp̄aret: nihil ta
men ex ea Pōpeius egenti arario cōtulit. Nāq; eodē tpe cū penit⁹ exhar
stū eēt arariū & ad stipendiū frumenti deesset expēsa: loca publica quæ
in circuitu capitolii p̄cificibus: auguribus: decē uiris & flamib⁹s i pos
sessiōz tradita erāt: cogēte iopia uenditi sūt: & sufficiens pecūiæ modus
q̄ ad tps inopiæ subsidio eēt acceptus ē. Eodē in sinū tūc ipsius ciuita
tis euerfarū oīuz urbiū nudatarūq; terrarū abraſæ undiq; opes cōgerēbāt:
cū ipsa Roma turpi adigente inopia p̄cipuas sui ptes auctionabatur.
Quā ob rē cōsideret tunc tpa sua: cū quasi inexplebilis uenter cūcta cōsu
mens & sp̄c suriens cunctis urbibus qua miseris faciebat: ipsa miserior
nihil relinquēs nihil hēbat. & stimulo domesticæ famis ad continuatōz
bellicæ inquietudis trudebat. Iisdē tpiibus rex Sothimus cū magnis thra
cū auxiliis Graciā ingressus cūctos macedoniæ fines depopulatus est.
Tādēq; a Gaio Sentio p̄tore superatus rediit in suū regnū coactus ē.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cœpere pene simul.

Nno ab urbe cōdita. dc. lxii. nōdum finito sociali bello: Romæ
primū bellū ciuile cōmotū est: eodemq; anno Mithridaticum